

หลักสูตรการศึกษาเพื่อความทันสมัย (พ.ศ. 2489-2516)

พัฒนาการของการครุศึกษาไทยในช่วง พ.ศ. 2489-2516

หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2490 ได้เปิดแผนกฝึกหัดครูการเรือนที่โรงเรียนการเรือนพระนคร และแผนกฝึกหัดครูมัธยมหลักสูตร 3 ปี ของกระทรวงศึกษาธิการที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาเป็นโรงเรียนสหศึกษาประเภทเดินเรียน รับนักเรียนสำเร็จชั้นเตรียมอุดมศึกษาปีที่ 2 ในปี พ.ศ. 2492 คณะอักษรศาสตร์เปลี่ยนชื่อเป็นคณะอักษรศาสตร์และครุศาสตร์เพื่อให้เกิดฝึกหัดครูได้มีลักษณะที่ได้ปริญญาครุศาสตร์ วุฒิมัธยมศึกษาที่เรียนสำเร็จหลักสูตร 3 ปี จึงเปลี่ยนจากประกาศนียบัตรครูมัธยมเป็นอนุปริญญาครูมัธยม และเมื่อมีการจัดบริหารงาน นาย เอช.เอส.โอนิลล์ ได้เป็นหัวหน้าแผนกวิชาครุศาสตร์ (ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509 2510 : 305)

ในปีเดียวกันนี้ กองฝึกหัดครูได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงที่ถนนประสานมิตรจังหวัดพระนคร เป็นโรงเรียนรับนักเรียนที่สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ 6 มาเข้าเรียน 3 ปี ได้ประกาศนียบัตรประโยคครูประถม เรียนต่ออีก 2 ปีได้ประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม นอกจากนั้นองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์แห่งสหประชาชาติและโครงการ Point Four ของสหรัฐอเมริกา ได้ส่งผู้เชี่ยวชาญมาช่วยปรับปรุงหลักสูตรของการฝึกหัดครู

หลังจากนั้น กองฝึกหัดครูได้เปิดแผนกฝึกหัดครูประถมหลักสูตรปีเดียว รับนักเรียนที่สำเร็จประโยคเตรียมอุดมศึกษาประเภทเดินเรียน โดยจัดให้นักเรียนชายเรียนที่โรงเรียนไทรมิตรวิทยาลัย นักเรียนหญิงเรียนที่โรงเรียนสตรีศรีสุวิโยทัย แล้วเปิดโรงเรียนฝึกหัดครูประถมศึกษา ที่โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูจะเชิงเตตรา และนครราชสีมา เปิดชั้นฝึกหัดครูประถมประเภทวิชา การงานสันักัดในชั้นปีที่ 3 ของโรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยา และโรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย

สำหรับการฝึกหัดครูในกรมอาชีวศึกษานั้น นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490 ได้เปิดแผนกฝึกหัดครูมัธยมศึกษาช่างขึ้นในโรงเรียนเพาะช่าง จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมและประถมอาชีวศึกษาทั้งชายและหญิง ที่โรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย

ส่วนกรมพลศึกษาซึ่งดูแลโรงเรียนพลศึกษากลางนับตั้งแต่ พ.ศ. 2477 ได้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษาประเภทโรงเรียนประจำ สอนเต็มวัน ในปี พ.ศ. 2493 กรมอาชีวศึกษาได้ย้ายโรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษามาตั้งที่เทเวศน์ โดยแยกให้นักเรียนครูประถมอาชีวศึกษาแผนกช่างสตรีไปเรียนที่ถนนบุรี เรียกว่าโรงเรียนสตรีอาชีวศึกษา และเมื่อมีการจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคขึ้นในปี พ.ศ. 2495 โดยได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาทั้งในด้านบุคคลและด้านวัตถุ (เจริญ สุวโรจน์วงศ์ 2529: 30) การฝึกหัดครูมัธยมอาชีวศึกษา

ทุกแผนกต้องอยู่ในความดูแลของวิทยาลัยเทคนิค ส่วนโรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษาและโรงเรียนสตรีฝึกหัดครูอาชีวศึกษาระดับครูประถมศึกษาได้โอนไปสังกัดกรมการฝึกหัดครู ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2497 แต่ได้โอนกลับมาอีกในภายหลัง

สำหรับการฝึกหัดครูเกษตรกรรม กรมอาชีวศึกษา ได้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมเกษตรกรรมขึ้น ที่โรงเรียนเกษตรกรรมสุรินทร์ในปี พ.ศ. 2496 เปิดแผนกฝึกหัดครูมัธยมเกษตรกรรมที่วิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่และที่บางพระ จังหวัดชลบุรีในปี พ.ศ. 2500 ในปี พ.ศ. 2514 ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าขึ้น โดยได้แยกวิทยาลัยเทคนิคธนบุรี วิทยาลัยเทคนิคพระนครเหนือ วิทยาลัยโทรคมนาคม และวิทยาลัยวิชาการศึกษาออกจากกรมอาชีวศึกษา ไปจัดตั้งเป็นวิทยาเขตของสถาบันฯ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย มีการจัดตั้งคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ เพื่อสอนผู้ที่จะออกไปเป็นครูช่าง ในกรมศิลปากรมีโรงเรียนนาฏศิลป์จัดสอนฝึกหัดครูประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูงและชั้นกลาง โรงเรียนช่างศิลป์จัดการสอนฝึกหัดครูชั้นประกาศนียบัตรศิลปศึกษา

ส่วนกองการฝึกหัดครูนั้นได้ปรับปรุงโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงที่ถนนประสานมิตรเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2496 และหลังจากที่กองการฝึกหัดครูได้สถาปนาขึ้นเป็นกรมการฝึกหัดครู เมื่อ พ.ศ. 2497 ก็ได้ทำสัญญาช่วยเหลือระหว่างรัฐบาลสหรัฐอเมริกา มหาวิทยาลัยอินเดียนา กับวิทยาลัยวิชาการศึกษา โดยมหาวิทยาลัยอินเดียนาจะจัดอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ พร้อมทั้งส่งศาสตราจารย์ มาให้คำแนะนำต่าง ๆ ปีละประมาณ 5 คน เป็นระยะเวลา 3 ปี และรับอบรมฝึกฝนอาจารย์ของวิทยาลัยวิชาการศึกษาที่ได้ไปศึกษาต่อ ณ มหาวิทยาลัยอินเดียนาปีละ 20 คน มหาวิทยาลัยยังได้เริ่มช่วยเหลือแผนกครุศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ และครุศาสตร์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498 โดยจัดส่งผู้เชี่ยวชาญทางด้านต่าง ๆ มาช่วยปฏิบัติงานและจัดส่งอาจารย์ในคณะครุศาสตร์และคณะอื่น ๆ ที่นิสิตครุศาสตร์ต้องไปเรียนร่วมด้วย ไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยรวม 30 คน เพื่อกลับมาสอนในคณะครุศาสตร์ ซึ่งได้แยกตัวออกจากคณะอักษรศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. 2500 (ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509 2510 : 305)

ก่อนที่คณะครุศาสตร์จะได้แยกตัวออกมาจากคณะอักษรศาสตร์ตามพระราชกฤษฎีกาเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2500 นั้นได้เปิดหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต 2 ปี ซึ่งเป็นหลักสูตรปริญญาตรีทางครูฉบับแรกของไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2496 เมื่อแยกเป็นคณะแล้วได้เปิดทำการสอนแยกเป็นหลักสูตร 3 โครงการ ได้แก่ หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต 4 ปี ต่อจากมัธยมศึกษา หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต 2 ปีต่อจากปริญญาตรีหรืออนุปริญญาสาขาอื่น ๆ และอนุปริญญาครุศาสตร์ 1 ปี ต่อจากการศึกษา 2 ปีในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุปริญญาหรือปริญญาสาขาอื่น ๆ โดยแบ่งการสอนออกเป็น 4 แผนกวิชา คือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา สำริดศึกษา และวิจัยการศึกษา ได้เปิดโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยชั้นใหม่แทนโรงเรียนทอวัง (สมาคมครุศาสตร์สัมพันธ์

2525: 3) ต่อมาในปี พ.ศ. 2515 ได้ปรับปรุงหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต 2 ปี แบ่งเป็นโปรแกรมการศึกษา 4 โปรแกรม เพิ่มสาขามัธยมศึกษาชั้น

ได้มีการเปิดชั้นฝึกหัดครูมัธยมประเภทวิชาการทำงานสันักัดชั้นที่โรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยา และโรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย ชั้นฝึกหัดครูประถมที่โรงเรียนฝึกหัดครูเชียงใหม่ และที่โรงเรียนฝึกหัดครูอุบลราชธานี ชั้นฝึกหัดครูมูลหึ่งประเภทเดินเรียนที่โรงเรียนฝึกหัดครูนครราชสีมา และชายประเภทเดินเรียนที่โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูฉะเชิงเทรา ชั้นฝึกหัดครูประถมหลักสูตรหนึ่งปีที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย และชั้นฝึกหัดครูมัธยมศึกษาที่โรงเรียนการเรือนนระนคร เปิดการสอนวิชาครูในตอนปลายแก่นักเรียนที่กำลังเรียนเตรียมอุดมศึกษาปีที่สองที่สนใจทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค แต่จัดได้เพียง 2 ปี ก็เลิกไป และจัดตั้งวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึงที่จังหวัดราชบุรีอีกด้วย

ในปี พ.ศ. 2500 ด้วยความช่วยเหลือจากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ มีการดำเนินการในวงการฝึกหัดครูชนบท (TURTEP) ในวิทยาลัยครูอุบลราชธานี เพื่อสร้างความเจริญให้แก่ท้องถิ่น อบรมให้เป็นครูที่ดีในหมู่เด็ก และเป็นผู้นำที่ดีของชาวชนบทในการปรับปรุงท้องถิ่นของตนให้เจริญขึ้น มุ่งหมักไปในทางที่อยู่อาศัย การอนามัย การเศรษฐกิจ การเกษตร การสังคม และการสันักัดการเป็นส่วนใหญ่ โครงการนี้ได้ขยายไปตามโรงเรียนและวิทยาลัยครูทั้งส่วนภูมิภาคและส่วนกลาง โดยในปี พ.ศ. 2512 มีวิทยาลัยครูที่ดำเนินการตามโครงการนี้ 25 แห่ง และโรงเรียนในโครงการ 193 แห่ง ต่อมาได้ขยายไปตามวิทยาลัยครูทั้ง 36 แห่ง (ดวงเดือน นิตาลบุตร ม.ป.ป. : 168)

ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระหว่างปี พ.ศ. 2500-2510 ประชากรเพิ่มขึ้น มีการขยายปริมาณการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและการศึกษาระดับอื่น ๆ ทำให้มีการเปิดสถาบันครุศึกษาเพิ่มขึ้นเพื่อทำการผลิตครูเพิ่มขึ้น โดยเร่งการผลิตทั้งภาคปกติและภาคสมทบเพื่อให้ทันกับความต้องการของครูซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ เริ่มรับนักศึกษา ในปี พ.ศ. 2512 ในหลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมบัณฑิตสาขาวิชาวิศวกรรมเครื่องกลและสาขาวิศวกรรมไฟฟ้า และในปี พ.ศ. 2512-2522 คณะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันด้านเครื่องมือ อุปกรณ์การสอน ผู้เชี่ยวชาญ ตลอดจนทุนการศึกษาดูงานและฝึกอบรม

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ณ วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์จังหวัดนครปฐม เปิดสอนครั้งแรกเมื่อปีการศึกษา 2513 (มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะศึกษาศาสตร์ 2522: 1) ซึ่งเป็นปีเดียวกันกับการประกาศของสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ให้จัดตั้งคณะขึ้น ในระยะแรกนั้น คณะฯ ศาสตราจารย์ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ซึ่งเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร

เป็นผู้รักษาการในตำแหน่งคณบดีของคณะ และมีนักศึกษารุ่นแรก หลักสูตร 4 ปี จำนวน 31 คน มีวิชาเอก/โทให้เลือกเรียน 4 วิชา คือ ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ ต่อมาอีก 2 ปี คือในปลายปี พ.ศ. 2514 คณะ ศาสตราจารย์ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้พ้นจากตำแหน่งอธิการบดี ดังนั้น ตำแหน่งผู้รักษาการคณบดีคณะศึกษาศาสตร์ จึงหันตามไปด้วย ด้วยเหตุนี้ มหาวิทยาลัยจึงได้แต่งตั้งให้ อาจารย์ มาลี อติแพทย์ เป็นผู้รักษาการในตำแหน่งคณบดี คณะศึกษาศาสตร์สืบต่อมาและสภามหาวิทยาลัยได้ให้ความเห็นชอบแต่งตั้งให้เป็นคณบดี เมื่อปี พ.ศ. 2516

มหาวิทยาลัยรามคำแหงเปิดรับนักศึกษาไม่จำกัดจำนวน เข้าเรียนหลักสูตรปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ มีกำหนดเวลาเรียนไม่เกิน 8 ปี ตั้งแต่ภาคต้น ปีการศึกษา 2514 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงเป็นสถาบันผลิตครูที่นักศึกษาจะไปฟังคำสอนที่มหาวิทยาลัย หรือซื้อเอกสารตำราเรียนจากมหาวิทยาลัยไปศึกษาด้วยตนเองก็ได้ เปิดสอน 3 สาขา 14 วิชาเอก ดังนี้คือ 1) สาขาศึกษาศาสตร์ มี 2 หลักสูตร คือ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ วิชาเอกทางการสอนภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ประวัติศาสตร์ สังคมศึกษา พลานามัย และหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ วิชาเอกทางการสอนภูมิศาสตร์ คณิต-วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ การวัดผล ภาษา 2) สาขาจิตวิทยา หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิตทางจิตวิทยา สาขาจิตวิทยา วิชาเอกจิตวิทยาการให้บริกาปรึกษาและแนะแนว จิตวิทยาสังคม และ 3) สาขาภูมิศาสตร์ หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิตทางภูมิศาสตร์ สาขาวิชาภูมิศาสตร์ วิชาเอกภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจสังคม ภูมิศาสตร์แผนที่

อาจเรียงลำดับเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ๆ เกี่ยวกับการครุศึกษาไทยในช่วง พ.ศ. 2489-2516 ได้ดังปรากฏในตารางที่ 22

ตารางที่ 22 เหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับการครุศึกษาไทยช่วง พ.ศ. 2489-2516

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
2490	กรมอาชีวศึกษา เปิดแผนฝึกหัดครูมัธยมศึกษาชั้นที่เพาะช่าง และตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมและฝึกหัดครูประถมอาชีวศึกษาชั้นในปีต่อมา
2491	เปิดการฝึกหัดครูประถมการช่าง ที่โรงเรียนเพาะช่าง จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมอาชีวศึกษา (ชายและหญิง) ที่โรงเรียนก่อสร้าง อุเทนถวาย อยุธยา จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมอาชีวศึกษา (ชายและหญิง) ที่โรงเรียนก่อสร้าง อุเทนถวาย อยุธยา

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
2492	ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงที่ถนนประสานมิตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เปลี่ยนชื่อคณะอักษรศาสตร์เป็นคณะอักษรศาสตร์และ ครุศาสตร์
2493	เปิดแผนกฝึกหัดครูประถมเดินเรียนที่โรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย และโรงเรียน สตรีศรีสุริโยทัย
2494	เปิดโรงเรียนฝึกหัดครูประถมที่โรงเรียนฝึกหัดครูฉะเชิงเทรา
2495	เปิดชั้นฝึกหัดครูประถมที่โรงเรียนฝึกหัดครูนครราชสีมา จัดตั้งโรงเรียนศิลปศึกษา เปิดสอนแผนกจิตรกรรมและประติมากรรม หลักสูตร 3 ปี สังกัดมหาวิทยาลัยศิลปากร
2496	ตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร เปิดชั้นฝึกหัดครูประถมที่โรงเรียนฝึกหัดครูเชียงใหม่ ตั้งฝึกหัดครูประถมแผนกช่างสตรีที่ถนนบุรี โอบนแผนกฝึกหัดครูมัธยมอาชีวศึกษาไปวิทยาลัยเทคนิค เปิดแผนกฝึกหัดครูมัธยมเกษตรกรรม ที่วิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่
2496	วิทยาลัยเทคนิครับโอนการฝึกหัดครูมัธยมอาชีวศึกษาทุกแผนกจากกรมการฝึกหัด ครูไปจัด ย้ายโรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษาไปตั้งอยู่เทเวศร์ แยกโรงเรียนฝึกหัดครูประถมแผนกช่างสตรีไปอยู่ถนนบุรี เป็นโรงเรียนสตรี ฝึกหัดครูอาชีวศึกษา กรมอาชีวศึกษาจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิค จัดทำการฝึกหัดครูมัธยมอาชีวศึกษาทุกแผนก จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมเกษตรกรรมขึ้นที่โรงเรียนเกษตรกรรมสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์
2497	โรงเรียนศิลปศึกษา เปิดแผนก ช่างสิบหมู่ และโบราณคดี หลักสูตร 3 ปี เปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง มีการเรียน 2 ปี ขยายงานของฝึกหัดครูเป็นกรมการฝึกหัดครู ทำหน้าที่ผลิตครูโดยเฉพาะ เปิดชั้นฝึกหัดครูมูลช่ายประเภทเดินเรียนที่โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูฉะเชิงเทรา เปิดชั้นฝึกหัดครูประถมที่โรงเรียนฝึกหัดครูอุบลราชธานี ตั้งวิทยาลัยฯหมู่บ้านจอมบึง

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
2498	<p>ขยายวิทยาลัยวิชาการศึกษาเพิ่มอีก 2 แห่ง กรมพลศึกษาได้จัดตั้งวิทยาลัยพลศึกษาขึ้นแทนโรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษา ซึ่งโอนไปสังกัดกรมการฝึกหัดครู โดยเปิดสอน 2 ชั้น คือ การพลศึกษาขั้นต้น และการพลศึกษาขั้นสูง</p> <p>เปิดอบรมครูสอนสุขศึกษาเป็นครั้งแรกที่วิทยาลัยพลศึกษา โอนโรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษาและโรงเรียนสตรีฝึกหัดครูอาชีวศึกษาจากกรมอาชีวศึกษาไปสังกัดกรมการฝึกหัดครู โอนโรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษาที่เทเวศน์ และโรงเรียนสตรีฝึกหัดครูอาชีวศึกษาฝึกหัดครูประถมที่ถนนบุรี ไปสังกัดกรมการฝึกหัดครู</p>
2500	<p>จัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่จังหวัดนครราชสีมา ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูนครศรีธรรมราช ยุบเลิกโรงเรียนฝึกหัดครูเล็ก ๆ จำนวน 6 แห่ง เปิดแผนกฝึกหัดครูมัธยมเกษตรกรรมที่วิทยาลัยเกษตรกรรม จังหวัดเชียงใหม่ เปิดแผนกประถมช่างกลขึ้นที่ช่างกลปทุมวันเปิดสอน 4 รุ่น ก็ล้มเลิกไป ให้โรงเรียนศิลปศึกษาเป็นโรงเรียนศิลปศึกษาเตรียมมหาวิทยาลัยศิลปากร ยุบแผนกช่างสิบหมู่ เป็นโรงเรียนศิลปศึกษา เตรียมมหาวิทยาลัยศิลปากร ยุบแผนกช่างสิบหมู่ และเปลี่ยนสังกัดจากมหาวิทยาลัยศิลปากร มาสังกัดกองทัตถกรรมกรมศิลปากร</p>
2501	<p>ตั้งคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยแยกงานการฝึกหัดครูมาจาก คณะอักษรศาสตร์และครุศาสตร์ กรมการฝึกหัดครูยกระดับโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นเป็นวิทยาลัยครู 6 แห่ง ประกาศจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูพลานามัยขึ้นในกรมพลศึกษา เปิดสอนระดับประกาศนียบัตรทางการศึกษา (ป.กศ.) พลานามัย ทำให้ในปีวิทยาลัยพลศึกษาเปิดสอนเฉพาะการพลศึกษาขั้นสูง</p>
2501-2503	<p>จัดตั้งวิทยาลัยเกษตรกรรมที่บางพระ จังหวัดชลบุรี เพื่อให้เป็นศูนย์กลางการฝึกหัดครูเกษตรกรรมเพียงแห่งเดียว โรงเรียนศิลปศึกษา ย้ายสังกัดจากกองทัตถกรรม ไปสังกัดมหาวิทยาลัยศิลปากร</p>

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
2502	โรงเรียนฝึกหัดครูพลานามัย ผลิตครูประกาศนียบัตรทางการศึกษาพลานามัย
2503	วิทยาลัยพลศึกษา ผลิตครูประกาศนียบัตรทางการศึกษาชั้นสูงพลานามัย
2504	กรมการฝึกหัดครูยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นวิทยาลัยครูอีก 4 แห่ง
	กรมพลศึกษาปรับปรุงหลักสูตรของวิทยาลัยพลศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรครุศาสตร์ (พลศึกษา) ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และจัดสถานที่และอาจารย์ช่วยสอนวิชาพลศึกษาแก่นิสิตคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2504	โอนโรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษา (ชาย) กลับมาสังกัดกรมอาชีวศึกษาอีกครั้งหนึ่งและยกฐานะเป็นวิทยาลัยครูอาชีวศึกษา
2504	โรงเรียนนาฏศิลป์และโรงเรียนศิลปศึกษา โอนมาสังกัดกองศิลปศึกษา และเปลี่ยนชื่อโรงเรียนศิลปศึกษาเป็นโรงเรียนช่างศิลป์
2505-2509	ยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นวิทยาลัยครูปีละ 1 แห่ง
2507	มีผู้เชี่ยวชาญและอาสาสมัครอเมริกันมาช่วยกิจการของวิทยาลัยพลศึกษาและโรงเรียนฝึกหัดครูพลานามัย
2507	ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูสกลนคร
2507-2509	กรมอาชีวศึกษาเริ่มฟื้นฟูครั้งใหญ่ โดยได้รับความช่วยเหลือจากยูนิเซฟ
2508	ปรับปรุงให้วิทยาลัยครูในส่วนภูมิภาคขึ้นตรงต่อกรมการฝึกหัดครู
2510	ตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษาจังหวัดพิษณุโลก
2511	จัดตั้งโครงการเงินกู้เพื่อพัฒนาอาชีวศึกษา
2511	ตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษามหาสารคาม และวิทยาลัยวิชาการศึกษาสงขลา
2512	ปรับปรุงโรงเรียนณิชยการเป็นวิทยาลัย และในปี พ.ศ. 2512 ได้มีประกาศ
2512	จัดตั้งเป็นทางการ เป็นวิทยาลัยณิชยการพระนคร
2512	ตั้งคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
2512	ตั้งคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2512	ตั้งคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
2512	ตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษาพระนคร
2512	กระทรวงศึกษาธิการได้ระงับการผลิตครูระดับ ป.กศ. พลานามัย และให้กรม
2512	พลศึกษาดำเนินการผลิตครูระดับ ป.กศ. สูง (พลานามัย) เพียงอย่างเดียว
2512	ตั้งคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
2513	ยกระดับวิทยาลัยพลศึกษาขึ้นเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษาพลศึกษา ผลิตครูระดับปริญญาตรี (กศ.บ. วิชาเอกพลศึกษา) สังกัดกรมการฝึกหัดครู และมอบให้กรมพลศึกษาเป็นผู้ดำเนินการ
2513	ตั้งคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
2514	ขยายวิทยาลัยพลศึกษาไปสู่ส่วนภูมิภาคที่จังหวัดเชียงใหม่ คือวิทยาลัยพลศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ตั้งคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าวิทยาเขตพระนครเหนือ
2515	จัดตั้งวิทยาลัยครูอีก 4 แห่ง จัดตั้งวิทยาลัยพลศึกษาส่วนภูมิภาคในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่จังหวัดมหาสารคาม คือวิทยาลัยพลศึกษาจังหวัดมหาสารคาม มีการปรับปรุงส่วนราชการในสังกัดกรมอาชีวศึกษาใหม่ แบ่งออกเป็น 9 กอง เปิดหลักสูตรระดับฝึกหัดครูมัธยม ที่โรงเรียนการช่างสตรีพระนครใต้ 1 มกราคม 2515 โรงเรียนนาฏศิลป์ได้รับการยกฐานะให้เป็นวิทยาลัยนาฏศิลป์
2516	จัดตั้งวิทยาลัยพลศึกษาจังหวัดยะลา (โครงการวิจัยที่ 3: โครงการวิจัยสถานภาพและบทบาทในอนาคตของสถาบันฝึกหัดครูในการพัฒนาการศึกษาและพัฒนาประเทศ 2530: 13-14, 22-23, 29-30, 37-38, 46-47, 57)

หลักสูตรการครุศึกษาเพื่อความทันสมัย (พ.ศ. 2489-2516)

หลักสูตรการครุศึกษาในช่วงนี้ เท่าที่พบหลักฐานมีทั้งหมด 42 หลักสูตร แยกเป็นหลักสูตรครูมูลและครูอนุบาล 3 หลักสูตร หลักสูตรครูประถม 7 หลักสูตร หลักสูตรครูมัธยม 13 หลักสูตร และหลักสูตรที่ไม่ได้แยกว่าเป็นครูประถมหรือครูมัธยมมี 19 หลักสูตร มีทั้งหลักสูตร 1 ปี 2 ปี 3 ปี 4 ปี และ 5 ปี ส่วนใหญ่เป็นหลักสูตร 2 ปี มีทั้งที่เป็นหลักสูตรครูสอนวิชาสามัญ และครูสอนวิชาอาชีพ โดยบางหลักสูตรมีทั้ง 2 ประเภทด้วย

รายชื่อหลักสูตรการครุศึกษาในช่วง พ.ศ. 2489-2516 ทั้ง 42 ฉบับ มีปรากฏในตารางที่ 23

ตารางที่ 23 รายชื่อหลักสูตรการศึกษานอกระบบ พ.ศ. 2479-2516

ประเภทของหลักสูตร พ.ศ.	ระดับชั้นที่สำเร็จการศึกษาจะส่งผลได้				ประเภทวิชาที่จัด			ระดับวุฒิที่ได้	
	ครูบุดและครูบุดบาล	ครูประถม	ครูมัธยม	ไม่ได้นับแยกและ/หรือมีมากกว่า 1 ประเภท	สามัญ	อาชีพ	ไม่ได้นับแยกและ/หรือมีทั้ง 2 ประเภท	ปริญญาตรี	ค่ากว่า
2490				1. มัธยมศึกษาการเรือน 2. โรงเรียนนาฏศิลป์ชั้นกลาง และชั้นสูง		✓			✓
2491		1. ปรวโยคครูประถม			✓				✓
2492			1. แหมกฝึกหัดครูมัธยม โรงเรียนฝึกหัดครู อาชีวศึกษา			✓			✓
			2. ปรวโยคครูมัธยม		✓				✓
2493	1. ปรวโยคครูบุดบาล 2. ปรวโยคครูบุด			3. ปรวโยคครูการเรือน	✓		✓		✓
		2. ครูประถมกษัตริการ			✓		✓		✓
2496			3. ปรวโยคครูมัธยมศึกษา ระดับ (พ.ศ. 2496)	4. ฝึกหัดครูพลศึกษา	✓		✓		✓
			4. ปรวโยคครูมัธยมศึกษาการเรือน	5. โรงเรียนนาฏศิลป์ชั้นกลาง และชั้นสูง			✓		✓
2497				6. วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง			✓		✓
2498		3. ปรวภาคนิยัการวิชาการ ศึกษา			✓				✓
				7. ปรวสุภาควิชาและปรวสุภา ศาสตรา จุฬาร			✓	✓	
2499		4. ปรวโยคครูประถมอาชีวะ				✓			✓
2502		5. ปรวภาคนิยัการวิชาการ ศึกษา			✓				✓
				8. ปรวสุภาควิชาสารนิยั 4 ปี จุฬาร			✓	✓	
				9. ปรวสุภาควิชาสารนิยั 2 ปี จุฬาร			✓	✓	
				10. ปรวสุภาควิชาศาสตรา จุฬาร			✓	✓	
				11. วิทยาลัยวิชาการศึกษา			✓	✓	
2503			5. ปรวโยคครูมัธยมศึกษา การวม วิทยาลัยเกษตร การวมเชียงใหม่			✓			✓
				12. โรงเรียนนาฏศิลป์ชั้นกลาง และชั้นสูง				✓	✓
				13. วิทยาลัยเทคนิค แหมกฝึกหัด ครูอุตสาหกรรมศิลป์				✓	✓

ประเภทของหลักสูตร ท.ศ.	ระดับขั้นที่สำเร็จการศึกษาจะสอดคล้อง				ประเภทวิชาที่จัด			ระดับวุฒิที่ได้	
	ทฤษฎีและทฤษฎี	ทฤษฎี	ทฤษฎี	ไม่ได้นับคะแนน/หรือมีมากกว่า 1 ประเภท	สามัญ	อาชีพ	ไม่ได้นับคะแนนหรือตั้ง 2 ประเภท	ปริญญาตรี	ต่ำกว่า
2504			๕. ประกาศนียบัตรวิชาการ ศึกษาระดับสูง	14. 4 ปีปริญญาตรีภาคบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาร	✓		✓	✓	✓
2506		6. ประกาศนียบัตรวิชาการ ศึกษา			✓				✓
2508			๗. ประโยคทฤษฎีบริหาร ระดับสูง วิชาศึกษา อาชีวศึกษา			✓			✓
2510	3. ประกาศนียบัตรทฤษฎี		7. ทฤษฎีสำหรับ มัธยมศึกษาตอนปลาย		✓				✓
			8. ประกาศนียบัตรวิชาการ ศึกษาระดับสูง		✓				✓
2511			9. แผนกฝึกหัดครูมัธยม วิชาสามัญเทคนิคกรุงเทพ			✓			✓
			10. แผนกฝึกหัดครูมัธยมศึกษา วิชาสามัญเทคนิคกรุงเทพ			✓			✓
			11. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลาคะ นครินทร์	15. ประกาศนียบัตรเทคนิคชั้นสูง	✓		✓	✓	✓
2512				16. วิชาสามัญครูบ้าน จอมบึง	✓				✓
2513			12. คณะศึกษาศาสตร์ (4 ปี) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่				✓	✓	✓
			13. คณะศึกษาศาสตร์ (2 ปี) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่				✓	✓	✓
2514				17. ศึกษาศาสตร์อุตสาหกรรมบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์อุตสาหกรรม และศึกษาศาสตร์ สถาบัน เทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ		✓		✓	✓
2515				18. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น			✓	✓	✓
				19. ปริญญาตรีภาคบัณฑิต 4 ปี คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาร			✓	✓	✓

การศึกษาในช่วงนี้ขยายตัวมากกว่าสองช่วงที่ผ่านมาเป็นอันมาก ในขณะที่ช่วงปฏิรูปบ้านเมือง และช่วงพัฒนาอาชีพ มีหลักสูตรการศึกษา 9 และ 18 หลักสูตรตามลำดับ ในช่วงนี้มีถึง 42 หลักสูตร การแบ่งระดับของผลผลิตแห่งการศึกษาในช่วงปฏิรูปบ้านเมือง แบ่งตามแนวราบ คือ ครุมูล ครูประถม ครูมัธยม ครั้นในช่วงพัฒนาอาชีพและท้องถิ่น เริ่มแบ่งชนิดของผลผลิตตามแนวตั้งคือ เริ่มมี ครุอาชีพ หรือครูวิชาเฉพาะเพิ่มขึ้น ครั้นในช่วงนี้การศึกษาไทยก็ผลิตทั้งครุมูล ครูประถม ครูมัธยม ครูวิชาอาชีพต่าง ๆ ชนิดของหลักสูตรแบ่งตามช่วงเวลาที่ต้องศึกษาก็มีหลายลักษณะมากขึ้นคือ

1. หลักสูตรเทียบ เช่น พ.ม.
2. หลักสูตรต่อเนื่อง เช่น ป.กศ. ป.กศ.สูง ปริญญา
3. หลักสูตรเฉพาะ เช่น หลักสูตรอนุปริญญา หลักสูตรปริญญา

ที่น่าสนใจคือหลักสูตรต่อเนื่องที่เป็น ป.กศ. ป.กศ.สูง และปริญญา ผลผลิตจากหลักสูตรนี้ ในระดับ ป.กศ. จะเป็นครูสอนชั้นประถม ถ้าป.กศ.สูง หรือ ปริญญา มักจะสอนชั้นมัธยม ปรากฏการณ์นี้สะท้อนความเชื่อในการสะสมความรู้ หรือครูคือผู้ถ่ายทอด เช่นเดียวกับที่เคยปรากฏในหลักสูตรโรงเรียนอาจารย์ชั้นประถมและมัธยม ร.ศ.128 ในช่วงของการปฏิรูปบ้านเมือง นอกจากนี้มีการนำระบบหน่วยกิตเข้ามาใช้

ในการวิเคราะห์นี้ ได้พิจารณาประเด็นหลักคือ ปรัชญาและเป้าหมาย สาระเนื้อหา การสอน และการประเมินผลการศึกษา

1. ปรัชญาและเป้าหมาย

หลักสูตรการศึกษาทั้ง 42 ฉบับที่นำมาวิเคราะห์ พบว่ามีหลักสูตรจำนวน 26 ฉบับที่ระบุเป้าหมายของหลักสูตรไว้ชัดเจน โดยส่วนใหญ่ใช้คำว่า "ความมุ่งหมาย" นอกจากนี้ยังมีหลักสูตรอีก 2 ฉบับ คือ หลักสูตรคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และหลักสูตรคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ. 2515 ที่มีแต่วัตถุประสงค์ของการก่อตั้งคณะศึกษาศาสตร์ขึ้น สำหรับหลักสูตรปริญญาครุศาสตรบัณฑิต 4 ปี พ.ศ.2515 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นอกจากมีความมุ่งหมายของหลักสูตรแล้วยังมีปรัชญาการศึกษาของคณะคือ "ธำรงรักษามาตรฐานวิชาชีพครูไว้และส่งเสริมให้พัฒนาก้าวหน้าต่อไปไม่หยุดยั้ง และปลูกฝังให้บัณฑิตสมบูรณ์ด้วยความ เรืองปัญญาและคุณธรรม" (คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519:1) หลักสูตรบางฉบับคือ หลักสูตรประถมกสิกรรม พ.ศ.2495 หลักสูตรวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง พ.ศ.2497 หลักสูตรประโยคครูมัธยมวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยครูอาชีพศึกษา พ.ศ.2509 และ

หลักสูตรปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต 4 ปี พ.ศ. 2515 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำหนด เป้าหมายไว้ละเอียดขึ้น ทั้งเป้าหมายของหลักสูตรและจุดประสงค์ของหมวดวิชาหรือกลุ่มวิชา

เมื่อพิจารณาเป้าหมายของหลักสูตรที่ปรากฏในหลักสูตรทั้ง 26 ฉบับ อาจกล่าวได้ว่ามีลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้

- ก. ระบุถึงสิ่งที่หลักสูตรนั้นสอน พบในหลักสูตรฝึกหัดครูการเรือน พ.ศ. 1490 ที่ระบุว่า "มีจุดมุ่งหมายเพื่อทบทวนความรู้ที่เรียนมาแล้ว และให้หลักการสอนตามหลักวิชาครู" (คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูสวนดุสิต 2527: 115)
- ข. ระบุถึงคุณสมบัติของผู้ที่สามารถเข้าเรียนในหลักสูตร เช่น "เนื่องการฝึกหัดครูต่อจากหลักสูตรประโยคครูประถม" (กระทรวงศึกษาธิการ 2492: 1) พบในหลักสูตรประโยคครูประถม พ.ศ. 2491 หลักสูตรประโยคครูมัธยม พ.ศ. 2492 หลักสูตรประโยคครูการเรือน พ.ศ. 2492 หลักสูตรครูประถมกสิกรรม พ.ศ. 2495 และหลักสูตรประโยคครูมัธยมศึกษาการเรือน พ.ศ. 2497
- ค. ระบุถึงระดับชั้นเรียนที่ผู้จบหลักสูตรนั้นควรสอน เช่น "เพื่อฝึกหัดครูสำหรับสอนชั้นเด็กเล็ก" (กระทรวงศึกษาธิการ 2495: 1) พบในหลักสูตรประโยคครูอนุบาล พ.ศ. 2495 หลักสูตรประโยคครูมูล พ.ศ. 2495 หลักสูตรครูประถมกสิกรรม พ.ศ. 2495 หลักสูตรวิทยาลัยเทคนิคแผนกฝึกหัดครูอุตสาหกรรมศิลป์ พ.ศ. 2503 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง พ.ศ. 2504 หลักสูตรประกาศนียบัตรครูอนุบาล พ.ศ. 2510 หลักสูตรประกาศนียบัตรครูเทคนิคชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคธนบุรี พ.ศ. 2511 และหลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
- ง. ระบุถึงความต้องการของท้องถิ่น พบในหลักสูตรวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง พ.ศ. 2497 ที่ระบุว่า "มุ่งสอนตามความจำเป็นของท้องถิ่นและมุ่งส่งเสริมชนบทให้เจริญ" (บุญเรือง ล้มเจริญ วิจิตร กาญจนกุล และ ประเสริฐ สารทอง 2499: 878)
- จ. ระบุถึงลักษณะที่ต้องการให้ผู้สำเร็จจากหลักสูตรการศึกษามี ลักษณะดังกล่าวครอบคลุมทั้ง 3 องค์ประกอบคือ พุทธินิสัย จิตนิสัย และทักษะนิสัย เป้าหมายนี้พบใน 13 หลักสูตร คือ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2498 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2502 หลักสูตรวิทยาลัยวิชาการศึกษา พ.ศ. 2502 หลักสูตรประโยคครูมัธยม เกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่ พ.ศ. 2503 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง พ.ศ. 2504 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2508 หลักสูตรประโยคครูมัธยมวิชาชั้นสูง วิทยาลัยครูอาชีวศึกษา พ.ศ. 2509 หลักสูตรประกาศนียบัตรครูประถมสำหรับผู้จบมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2510 หลักสูตรประกาศนียบัตรครูอนุบาล พ.ศ. 2510 หลักสูตร

ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง พ.ศ. 2510 หลักสูตรแผนกฝึกหัดครูมัธยม วิทยาลัยเทคนิค
 กรุงเทพฯ พ.ศ. 2511 หลักสูตรแผนกฝึกหัดครูมัธยมระดับวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ
 พ.ศ. 2511 และหลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

จ. ระบุถึงการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไปของผู้ที่สำเร็จจากหลักสูตร เช่น "เพื่อให้สามารถนำไปศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาชั้นสูงขึ้นไปได้" (หลักสูตรวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ พ.ศ. 2511 ม.ป.ป. : ไม่มีหมายเลขหน้า) พบในหลักสูตรประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูง พ.ศ. 2504 หลักสูตรแผนกฝึกหัดครูมัธยม วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ พ.ศ. 2511 และหลักสูตรแผนกฝึกหัดครูวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ พ.ศ. 2511

ข. ระบุถึงผลผลิตที่นอกจากครูแล้วยังผลิตบุคลากรทางการศึกษาหรือนักวิชาชีพอื่นด้วย พบใน 2 หลักสูตรคือ หลักสูตรประกาศนียบัตรครูเทคนิคชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคธนบุรี พ.ศ. 2511 ที่ระบุให้ผู้สำเร็จมีคุณสมบัติ "เป็นทั้งวิศวกรและเป็นครูช่าง" (หลักสูตรวิทยาลัยเทคนิคธนบุรี พ.ศ. 2511 ม.ป.ป. : 33, 68) และหลักสูตรปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต 4 ปี คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2515 ที่ระบุว่า "เพื่อผลิตครูหรือเจ้าหน้าที่ทางการศึกษา" (คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519 : 1)

ค. ระบุถึงเป้าหมายอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เช่น ในหลักสูตร 4 ปี ปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2504 ระบุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรว่า "1. เพื่อสาธิตและทดลองการจัดหลักสูตรและประมวลการสอนฝึกหัดครูระดับปริญญาตรี สำหรับอาจารย์และนิสิตระดับปริญญาชั้นสูง" (คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2504 : 1)

จากลักษณะของปรัชญาและเป้าหมายของหลักสูตรข้างต้นนี้ อาจกล่าวได้ว่าปรัชญาและเป้าหมายของหลักสูตรการครุศึกษาในช่วงนี้มีการคลี่คลาย เปลี่ยนจากการที่ไม่ได้ระบุถึงลักษณะที่ต้องการให้ผู้สำเร็จจากหลักสูตรการครุศึกษามี มาเป็นลักษณะหลายด้านที่ต้องการให้ผู้สำเร็จจากหลักสูตรการครุศึกษาไทยในช่วงนี้ และจากการผลิตครู มาเริ่มเป็นการผลิตบุคลากรทางการศึกษาและนักวิชาชีพอื่นด้วย รายละเอียดของปรัชญาและเป้าหมายของหลักสูตรการครุศึกษาในช่วง พ.ศ. 2489 - 2519 มีปรากฏในตารางที่ 24

ตารางที่ 24 ปรัชญาและเป้าหมายของหลักสูตรการศึกษาในช่วง พ.ศ. 2489-2516

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
ฝึกหัดครูการเรือน พ.ศ.2490	จุดมุ่งหมาย	ทบทวนความรู้ที่เรียนมาแล้ว และให้หลักการ สอนตามหลักวิชาครู	ไม่ระบุ	กำหนดเวลาเรียน 2 ปี รับผู้จบหลักสูตรการเรือนชั้นสูง
โรงเรียนนาฏศิลป์ชั้นกลางและชั้นสูง พ.ศ.2490	-	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ชั้นกลาง 2 ปี ชั้นสูง 3 ปี รับผู้จบนาฏศิลป์ชั้นต้น 6 ปี
ประโยคครูประถม พ.ศ.2491	ความมุ่งหมาย	เพื่อการฝึกหัดครูต่อจากหลักสูตรชั้นประโยค มัธยมปลาย มีกำหนดเวลาเรียน 3 ปี หรือ ต่อจากหลักสูตรชั้นประโยคเตรียมอุดมศึกษามี กำหนดเวลาเรียน 1 ปี	ไม่ระบุ	
แผนกฝึกหัดครูมัธยม โรงเรียนฝึกหัดครู อาชีวศึกษา พ.ศ.2491	-	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	กำหนดเวลาเรียน 2 ปี รับผู้จบประโยคอาชีวศึกษาชั้นสูง แผนก การช่างสตรี ช่างก่อสร้าง และพิชชการ และผู้สอบไล่ได้ชั้นปีที่ 2 ของคณะ เกษตรศาสตร์ หน่วยงานวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ บางเขน

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
ประโยคครูมัธยม พ.ศ.2492 .	ความมุ่งหมาย	เพื่อการฝึกหัดครูต่อจากหลักสูตรประโยคครู ประถม	ไม่ระบุ	กำหนดเวลาเรียน 2 ปี
ประโยคครูการเรือน พ.ศ.2492	ความมุ่งหมาย	เป็นหลักสูตรต่อจากชั้นประโยคมัธยมศึกษา (มัธยมปีที่ 6) สำหรับผู้ประสงค์จะเป็นครู การเรือน	ไม่ระบุ	กำหนดเวลาเรียน 3 ปี
ประโยคครูอนุบาล พ.ศ.2495	ความมุ่งหมาย	เพื่อฝึกหัดครูสำหรับสอนชั้นเด็กเล็ก	ไม่ระบุ	กำหนดเวลาเรียน 3 ปี รับผู้สำเร็จชั้นประโยคมัธยมศึกษา
ประโยคครูมูล พ.ศ.2495	ความมุ่งหมาย	เพื่อฝึกหัดครูสำหรับสอนชั้นประถมศึกษา	ไม่ระบุ	กำหนดเวลาเรียน 1 ปี รับผู้ที่สำเร็จชั้นประโยคมัธยมศึกษาหรือชั้นอื่นใดที่กระทรวง ศึกษาธิการเห็นสมควร
ประโยคครูประถมกสิกรรม พ.ศ. 2495	ความมุ่งหมาย	ก. เพื่อฝึกหัดครูต่อจากหลักสูตรประโยคมัธยม อาชีวศึกษาดอนปลาย (แผนกเกษตรกรรม)	ระบุ	กำหนดเวลาเรียน 3 ปี และ 1 ปี ตามลำดับ

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
ฝึกหัดครูพลศึกษา พ.ศ.2495	-	<p>หรือต่อจากประโยคอาชีวชั้นสูง (แผนก เกษตรกรรม)</p> <p>ข. เพื่อเพาะครูวิชาอาชีพเกษตรกรรมเข้า เป็นครูโรงเรียนเกษตรกรรมและ โรงเรียนสามัญต่าง ๆ</p> <p>ไม่ระบุ</p>	ระบุ	<p>กำหนดเวลาเรียน 5 ปี รับผู้ จบชั้นมัธยมปีที่ 6 แต่ผู้จบชั้น เตรียมอุดมศึกษาสามารถเข้า ศึกษาในชั้นฝึกหัดครูปีที่ 3 ได้ และผู้จบชั้นประโยคครูประถม หรือยังไม่สำเร็จประโยคครู มัธยมสมัครเข้าศึกษาในชั้นฝึกหัด ครูปีที่ 4 ได้</p>

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
<p>2496</p> <p>โรงเรียนนาฏศิลป์ชั้นกลางและชั้นสูง</p> <p>พ.ศ.2496</p>	<p>ความประสงค์</p> <p>-</p>	<p>ผลิตครูสอนวิชาทัศนศึกษา</p> <p>ไม่ระบุ</p>	<p>ไม่ระบุ</p> <p>ไม่ระบุ</p>	<p>รับผู้ได้ ป.ป.มาเรียนต่ออีก 2 ปี</p> <p>ชั้นกลาง 3 ปี ชั้นสูง 2 ปี</p>
<p>2497</p> <p>วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง พ.ศ.2497</p>	<p>ความมุ่งหมาย</p>	<p>เพื่อการฝึกหัดครูต่อจากฝึกหัดครูการเรือน</p> <p>(3 ปี)</p>	<p>ไม่ระบุ</p>	<p>กำหนดเวลาเรียน 2 ปี</p>
<p>2498</p> <p>ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2498</p>	<p>ความมุ่งหมาย</p>	<p>มุ่งสอนตามความจำเป็นของท้องถิ่นและมุ่ง</p> <p>ส่งเสริมชนบทให้เจริญ</p>	<p>ระบุ</p>	<p>กำหนดเวลาเรียน 5 ปี</p>
<p>2498</p> <p>ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2498</p>	<p>ความมุ่งหมาย</p>	<p>1. ให้เป็นผู้มีความรู้ดี คือ วัสดุภาพต่าง ๆ</p> <p>ในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง</p> <p>และวัฒนธรรมของประเทศไทย ตลอดจน</p> <p>จนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของคน</p> <p>ต่างประเทศอื่น ๆ ในโลก</p>	<p>ระบุ</p>	<p>กำหนดเวลาเรียน 2 ปี</p> <p>มีความมุ่งหมาย 7 ข้อ แต่</p> <p>ข้อ 6 และ 7 เป็น ความ</p> <p>มุ่งหมายของโรงเรียน</p>

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
		<p>2. ให้เป็นผู้รู้สภาพแวดล้อมคน และมีความรู้ซึ่ง ในวิธีการเฉพาะ พร้อมทั้งหาทางปรับปรุง ให้ดีขึ้นอยู่เสมอ</p> <p>3. ให้เป็นผู้มีความ เข้าใจเด็กเล็กและเด็ก วัยรุ่นกับเป็นผู้มีความสามารถ ในอาชีพของ คนในการให้การศึกษาอันถูกต้องสมบูรณ์ แก่เด็ก</p> <p>4. ให้การจัดรายการต่าง ๆ สำหรับนักเรียน มุ่งให้ได้เรียนสูงขึ้นเป็นขั้น ๆ เนื้อเรื่อง ไม่ซ้ำที่เรียนมาแล้ว กับให้ได้เรียนครบ ตามรายการซึ่งได้จัดวางไว้</p>		

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
<p>* ปริญญาตรีและอนุปริญญา ครุศาสตร์ จุฬาฯ พ.ศ.2498</p>	-	<p>5. ให้ทุกคนได้เรียนความรายการเรียนที่เป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วยวิชาการทั่ว ๆ ไป และวิชา ทักษะเฉพาะสำหรับการเป็นครู แต่ผู้ซึ่งมุ่ง จะไปทำการสอนในชั้นประถมหรือมัธยมหรือ สอนวิชาใดโดยเฉพาะก็ให้เรียนวิชาเฉพาะ เพื่อการไปสอนในชั้นนั้น ๆ และวิชานั้น ๆ</p>	ไม่ระบุ	<p>กำหนดเวลาเรียน 2 ปี และ 1 ปี ตามลำดับ รับนิสิตคณะอักษร- ศาสตร์และครุศาสตร์ที่สอบผ่าน ชั้นปีที่ 2, 3 หรือ 4</p>
<p>ประโยคครูประถมอาชีพศึกษา พ.ศ. 2499</p>	-	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	<p>กำหนดเวลาเรียน 2 ปี รับผู้จบชั้น มัธยมอาชีพศึกษาตอนปลาย แผนก ช่างไม้หรือการช่างสตรี</p>

* เริ่มใช้เมื่อปี พ.ศ.2497 โดย เปิดพร้อมกันทั้งระดับปีที่ 1 และ 2 ให้ผู้ที่สำเร็จปริญญาตรีสาขาวิชาอื่น เข้าเรียนในระดับปีที่ 1 ส่วนผู้ที่สำเร็จปริญญาตรี
สาขาอื่นและสำเร็จอนุปริญญาครุศาสตร์ หรือ ป.ม. ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยด้วย หรือสำเร็จเพียงแค่อนุปริญญาครุศาสตร์หรือ ป.ม. ของจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย เข้าเรียนในระดับชั้นปีที่ 2 (คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519: ก)

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2502	ความมุ่งหมาย	มีจำนวนและข้อความเหมือนความมุ่งหมาย หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2498 ยกเว้นข้อ 5 5. ให้ทุกคนได้เรียนตามรายการวิชา ซึ่ง ประกอบด้วยวิชาการทั่ว ๆ ไป และ วิชาทักษะ	ไม่ระบุ	กำหนดเวลาเรียน 2 ปี รับผู้ จบชั้นประโยคมัธยม
ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต 4 ปี จุฬา พ.ศ.2502	-	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	กำหนดเวลาเรียน 4 ปี
ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต 2 ปี จุฬา พ.ศ.2502	-	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	กำหนดเวลาเรียน 2 ปี รับครู ประจำการและผู้ที่มีพื้นความรู้ ระดับสูงกว่าชั้นเตรียมอุดม 3 ปี
อนุปริญญาครุศาสตร์ จุฬา พ.ศ. 2502	-	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	กำหนดเวลาเรียน 1 ปี รับผู้จบ ปริญญาตรีสาขาต่าง ๆ

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
วิทยาลัยวิชาการศึกษา พ.ศ.2502	ผลผลิตที่ คาดหวัง	1) มีความรู้และความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับ โลกในเชิงวิทยาศาสตร์ สังคม และ วัฒนธรรม 2) มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะใน วิชาชีพ	ไม่ระบุ	กำหนดเวลาเรียน 4 ปี
ประโยศครูมัธยม เกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรกรรม เชียงใหม่ (พ.ศ. 2503)	ความมุ่งหมาย	เพื่อที่จะส่งเสริมให้ผู้ที่มีความประสงค์และมี ความสามารถที่จะมาศึกษาวิชาครูมัธยม เกษตรกรรม ได้รับการศึกษาอบรมในวิชาการ ศึกษาและการเกษตร 1. ให้สามารถนำความรู้ความชำนาญจากการ ศึกษาที่ได้เล่าเรียนมา ไปประกอบอาชีพ ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม 2. ให้สามารถศึกษาหาความรู้ความชำนาญ เพิ่มขึ้น	ไม่ระบุ	กำหนดเวลาเรียน 2 ปี รับจาก อาชีวศึกษาชั้นสูง แผนกเกษตรกรรม หรือมีประกาศนียบัตร ป.ป.ก

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
โรงเรียนนาฏศิลป์ชั้นกลางและชั้นสูง พ.ศ. 2503	-	3. ให้มีวิทยฐานะเป็นที่ยอมรับนับถือของสถาบัน ต่าง ๆ เพื่อรับเข้าทำงานหรือเข้าศึกษาต่อ 4. ให้สามารถสงวนใช้ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างเป็นผลดีที่สุด 5. ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความเป็น ธรรมในสังคม 6. ให้มีนิสัยรักการทำงานโดยไม่เลือกงาน และมีความรับผิดชอบ 7. ให้สามารถซาบซึ้งในคุณค่าของศิลป วัฒนธรรมและธรรมชาติ ไม้ระบุ	ไม้ระบุ	ชั้นกลาง 2 ปี ชั้นสูง 3 ปี

ตารางที่ 24. (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
วิทยาลัยเทคนิคแผนกฝึกหัดครู อุตสาหกรรมศิลป์ พ.ศ.2503	ความมุ่งหมาย	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อผลิตครูสอนวิชาอุตสาหกรรมศิลป์ให้แก่โรงเรียนมัธยมวิสามัญศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา และโรงเรียนอาชีวศึกษา 2. เพื่อฝึกฝนให้นักศึกษาได้มีความรู้ความชำนาญในวิชาช่างหลายสาขา เช่น เขียนแบบ ช่างไม้ ช่างโลหะ ช่างไฟฟ้า และอื่น ๆ ซึ่งหากไม่มีขีดอาชีพครูก็อาจประกอบอาชีพเป็นช่างสาขาดังกล่าวได้เป็นอย่างดี 3. เพื่อส่งเสริมการศึกษาในด้านการอุตสาหกรรมของชาติให้เจริญก้าวหน้าและได้มาตรฐาน 	ไม่ระบุ	กำหนดเวลาเรียน 3 ปี รั้งผู้ ได้รับประกาศนียบัตรอาชีวศึกษา ชั้นสูง แผนกช่างกล ช่างก่อสร้าง ช่างไฟฟ้า ช่างยนต์ ช่างไม้ ป.ป. ช.ทุกแผนก
ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง พ.ศ.2504	ความมุ่งหมาย	ก. เพื่อให้สามารถออกไปปฏิบัติงานในหน้าที่ครู ในโรงเรียนมัธยมได้ และ	ไม่ระบุ	กำหนดเวลาเรียน 2 ปี รั้งผู้ที่ ได้ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา

ตารางที่.24 (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
		<p>ข. เพื่อให้ผู้ที่ต้องการศึกษาคือ กศ.บ.ที่ วิทยาลัยวิชาการศึกษาต่อได้</p> <p>นอกจากนี้ยังมีความมุ่งหมายของหลักสูตร อื่นเกี่ยวกับเกณฑ์ความรู้ความสามารถและอื่น ๆ ของนักเรียนฝึกหัดครูดังต่อไปนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ให้มีความรู้ความเข้าใจในวิชาอาชีพและ วิชาสามัญต่าง ๆ สามารถนำเอาความรู้ นั้นไปใช้ในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตน และเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันนั้น ได้ด้วยดี 2. ให้มีทักษะในการสอน การใช้ภาษา การ ปฏิบัติงานร่วมกับผู้ร่วมงาน การเป็นผู้นำ การสังคม การคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างมี เหตุผล 		<p>หรือประกาศนียบัตรมัธยมศึกษา ตอนปลาย</p>

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
		<p>3. ให้มีความสามารถในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นในชุมชน</p> <p>4. ให้มีความสามารถในการปฏิบัติเฉพาะอย่างในหน้าที่ให้กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้นกว่าในชั้น ป.กศ. และเพื่อจะได้ทำหน้าที่เป็นครูพิเศษเฉพาะวิชาได้ด้วย</p> <p>5. ให้มีความตระหนักในสภาวะของสังคมที่คนอาศัยอยู่ทั้งในวงแคบและวงกว้าง และมองเห็นปัญหาสำคัญ ๆ ของสังคมว่ามีผลต่อชีวิตของบุคคลอย่างไร</p> <p>6. ให้มีความตระหนักในความสำคัญของวัฒนธรรมของชาติ และเข้าใจสภาพการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่กำลังเป็นอยู่</p> <p>7. ให้เป็นผู้ชวนชวนหาความรู้อยู่เสมอ มีความริเริ่ม และมีนิสัยขบคิดค้นคว้า</p>		

ตารางที่ 24. (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
หลักสูตร 4 ปี ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต พ.ศ.2504	วัตถุประสงค์	<p>8. ให้มีความรู้สึกในความสำเร็จของหน้าที่และความรับผิดชอบ นักเอาเบาสู้ ไม่หือบโหย่ง</p> <p>9. ให้มีทัศนคติในการเป็นประชาธิปไตย และมีจิตใจรักอาชีพของตน</p> <p>1. เพื่อสาธิตและทดลองการจัดหลักสูตรและประมวลการสอนฝึกหัดครูระดับปริญญาตรี สำหรับอาจารย์และนิสิตระดับปริญญาชั้นสูง</p> <p>2. เพื่อเป็นรากฐานของการจัดหลักสูตรปริญญาครุศาสตร์และประกาศนียบัตรทางครุศาสตร์ที่มีระดับสูงกว่าปริญญาตรี</p>	ไม่ระบุ	วัตถุประสงค์รองลงมานั้น เป็นความมุ่งหมายของการฝึกหัดครู โดยทั่วไปคือ ผลิตครูปริญญาตรี ความคุณภาพที่ประเทศไทย ต้องการ
ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2508	ความมุ่งหมาย	1. ให้เป็นผู้มีความรู้ในด้านวิชาสามัญ และด้านวิชาการศึกษาเป็นอย่างดี สามารถนำความรู้ที่ได้เรียนไปใช้ในการปฏิบัติงานตามหน้าที่	ไม่ระบุ	หลักสูตร 2 ปี รับผู้สำเร็จประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อไปทำการสอน ในโรงเรียนชั้นประถมศึกษา

ตารางที่ ๒๔ (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
		<p>และเพื่อดำรงชีวิตอยู่ให้เหมาะสมแก่สภาพของสังคม</p> <p>2. ให้เป็นผู้มีนิสัยชอบค้นคว้าหาความรู้ มีความริเริ่มและเป็นผู้รู้จักใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล</p> <p>3. ให้มีโอกาสร่วมค้นหาความสนใจหรือความถนัดเป็นพิเศษ และส่งเสริมในทางนั้น ๆ</p> <p>4. ให้เป็นผู้มีความเข้าใจเด็กวัยรุ่น และให้มีความสามารถในการสอน อบรมแนะแนว และปกครองที่ถูกต้องแก่เด็ก</p> <p>5. ให้เป็นผู้มีความสามารถในการใช้ทรัพยากรในห้องเรียนที่สิ่งโรงเรียนให้เป็นประโยชน์แก่การเรียนการสอนให้มากที่สุดที่จะทำได้</p> <p>6. ให้เป็นผู้ตระหนักในความสำคัญของหน้าที่และความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน</p>		

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
โรงเรียนครูมัธยมวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยครูอาชีวศึกษา พ.ศ. 2509	ความมุ่งหมาย	7. ให้เป็นผู้ตระหนักในจริยธรรม ศิลธรรมและ วัฒนธรรมของชาติ 1. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจและทักษะใน วิชาอาชีพ วิชาสัมพันธ์ที่ประกอบวิชาใน แขนงวิชาอาชีพที่ตนเรียน และวิชาสามัญ ต่าง ๆ อย่างเพียงพอที่จะนำไปใช้ในการ ปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตน และเพื่อการ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันได้ด้วยดี 2. เพื่อให้มีทักษะในการสอน การใช้ภาษา การปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น การเป็นผู้นำ การสมาคม และการศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล	ระบุ	กำหนดเวลาเรียน 3 ปี (แผนกช่างกลโรงงาน)

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
		<p>3. เพื่อให้มีความสามารถในการปฏิบัติงาน เฉพาะในหน้าที่ เช่น การสอน การประเมิน ผลการเรียน การบริหารโรงฝึกงาน การทำ หน้าที่ครูประจำชั้น และการปกครองนักเรียน เป็นต้น</p> <p>4. เพื่อให้ตระหนักในความสำคัญของวัฒนธรรม ของชาติ และเข้าใจสภาพการเปลี่ยนแปลง ของสังคมและวัฒนธรรมที่กำลังเป็นอยู่</p> <p>5. เพื่อให้เป็นผู้ชวนหาความรู้อยู่เสมอ มีความคิดริเริ่ม และมีนิสัยชอบค้นคว้า</p> <p>6. เพื่อให้มีความรู้สึกในความสำเร็จของหน้าที่ และความรับผิดชอบ หนักเอาเบาสุ้ง ไม่ท้อ โหยง</p>		

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
ประกาศนียบัตรครูอนุบาล พ.ศ.2510	ความมุ่งหมาย	<p>7. เพื่อให้มีทัศนคติ ในการเป็นประชาธิปไตย และมีจิตใจรักอาชีพของตน</p> <p>1. เพื่อให้มีความรู้ทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับเด็ก อนุบาล</p> <p>2. เพื่อให้เรียนรู้และเข้าใจถึงความสำคัญของหน้าที่ครูอนุบาลและมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่</p> <p>3. เพื่อฝึกให้มีนิสัยละเอียดถี่ถ้วน ใจเย็น รักและเอาใจใส่ต่อเด็ก</p> <p>4. เพื่อให้มีทัศนคติที่ดีต่อการเป็นครูอนุบาล</p> <p>5. เพื่อให้สามารถ ในการอบรมและสอนเด็ก</p> <p>6. เพื่อให้สามารถ ในการจัดและบริหาร โรงเรียนอนุบาล</p>	ไม่ระบุ	หลักสูตร 1 ปี สำหรับผู้ที่เรียนสำเร็จ ไม่ต่ำกว่าประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา หรือเทียบเท่า

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
ประกาศนียบัตรประโยคครูประถม สำหรับผู้จบประโยคมัธยมศึกษาตอน ปลาย พ.ศ.2510	ความมุ่งหมาย	มีความมุ่งหมาย 8 ข้อ ข้อ 1 ถึง 7 เหมือน กับความมุ่งหมายของหลักสูตรประกาศนียบัตร วิชาการศึกษาชั้นสูง พ.ศ.2510 ข้อ 8 ให้มีทัศนคติ เป็นประชาธิปไตย	ไม่ระบุ	หลักสูตร 1 ปี เพื่อไปทำการสอนใน โรงเรียนชั้นประถมศึกษา
ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง พ.ศ.2510	ความมุ่งหมาย	มีจำนวนข้อและข้อความเหมือนความมุ่งหมาย ของหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ.2508 นอกจากข้อ 1 และข้อ 4 ข้อ 1 ของหลักสูตรฉบับนี้ระบุว่า "ให้เป็นผู้มี ความรู้ในด้านวิชาการศึกษาเป็นอย่างดี สามารถ นำความรู้ที่ได้เรียนไปใช้ในการปฏิบัติงาน ตามหน้าที่และเพื่อให้ดำรงชีวิต เหมาะแก่สภาพ ของสังคม	ไม่ระบุ	หลักสูตร 2 ปี รับผู้สำเร็จหลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา หรือ ผู้สำเร็จหลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาตอน ปลายเพื่อไปทำการสอนในโรงเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
<p>แผนกฝึกหัดครูมัธยม วิทยาลัยเทคนิค กรุงเทพ พ.ศ.2511</p>	<p>ความมุ่งหมาย</p>	<p>แต่หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2508 ระบุว่า "ให้เป็นผู้มีความรู้ในด้านวิชา สามัญและด้านวิชาการศึกษาเป็นอย่างดี..." ข้อ 4 ของหลักสูตรฉบับนี้ระบุว่า "ให้เป็นผู้มี ความเข้าใจและให้มีความสามารถในการสอน อบรม ปกครอง และแนะแนวที่ถูกต้องแก่เด็ก" แต่หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ.2508 มีคำว่า "เด็กวัยรุ่น" ต่อจาก ประโยค "ให้เป็นผู้มีความเข้าใจ"</p> <p>1. เพื่อให้ความรู้วิชาการศึกษาแก่ผู้ที่ประสงค์ จะเป็นครูสอนวิชาชีพ</p> <p>2. เพื่อให้สามารถนำความรู้ทางวิชาชีพไปถ่ายทอด ให้แก่เด็กเรียน ได้ถูกต้องและได้ผลดี</p>	<p>ไม่ระบุ</p>	<p>กำหนดเวลาเรียน 1 ปี ระบุได้ประกาศ นียบัตรวิชาชีพชั้นสูงจากวิทยาลัยเทคนิค หรือเทียบเท่า</p>

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
<p>แผนกฝึกหัดครูมัธยมระดับวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพ พ.ศ.2511</p>	<p>ความมุ่งหมาย</p>	<p>3. เพื่อให้สามารถรู้จักค้นคว้าหาความรู้ทาง การศึกษาและวิชาชีพของตนเพิ่มขึ้น</p> <p>4. เพื่อให้สามารถค้นคว้าหาสาเหตุของปัญหา ทางการศึกษาและวิธีแก้ปัญหาคด้วยวิธีทาง วิทยาศาสตร์</p> <p>5. เพื่อให้ได้ครูที่มีความสามารถ มีบุคลิกภาพ ดี มีคุณธรรมสูง เป็นตัวอย่างที่ดีของ เยาวชนและมีลักษณะเป็นผู้นำที่สามารถ ทางอาชีพศึกษาต่อไป</p> <p>6. เพื่อให้สามารถไปศึกษาต่อในสถาบันการ ศึกษาขั้นสูงขึ้นไปได้</p> <p>แผนกวิชาฝึกหัดครูมัธยมอุตสาหกรรมศิลป์มีความ มุ่งหมายเหมือนความมุ่งหมายของแผนกฝึกหัดครู มัธยม วิทยาลัยเทคนิค พ.ศ.2511 นอกจากข้อ</p>	<p>ไม่ระบุ</p>	<p>กำหนดเวลาเรียน 2 ปี อนุมัติประกาศ นียบัตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลายสาย อาชีพในแขนงวิชาช่างก่อสร้าง ช่างยนต์</p>

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
		<p>ข้อ 1 ที่ระบุว่าเพื่อให้ความรู้วิชาช่างและวิชาการศึกษาแก่ผู้ที่จะเป็นผู้สอนวิชาช่างในแขนงวิชาอุตสาหกรรมศิลป์ในโรงเรียนสามัญและวิสามัญ</p> <p>· ส่วนแผนกวิชาฝึกหัดครูมัธยมศึกษาตอนต้น</p> <p>ระบุว่า</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาสามารถไปประกอบอาชีพครู สอนวิชาคหกรรม-ศาสตร์ ในโรงเรียนต่าง ๆ ทั้งในชั้นประถมและมัธยมศึกษา 2. ให้มีทักษะในการสอน 3. เพื่อนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อประโยชน์แก่ครอบครัวของตนและชุมชน 4. เพื่อเป็นรากฐานในการศึกษาชั้นสูงต่อไป 		<p>ช่างกล ช่างโลหะ ช่างไฟฟ้า ช่างครุภัณฑ์ เพาะช่าง และ ป.ป.ช. แผนกคหกรรม ศาสตร์ รับผิดชอบมัธยมศึกษาตอน ปลายสายอาชีพ หรือประโยคอาชีวศึกษา ชั้นสูงแผนกการช่างสตรีหรือเทียบเท่า</p>

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
ประกาศนียบัตรครูเทคนิคชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคธนบุรี พ.ศ.2511	ความมุ่งหมาย	<p>ให้ผู้สำเร็จตามหลักสูตรมีคุณสมบัติ เป็นทั้ง วิศวกรและเป็นครูช่าง มีความสามารถ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีความรู้ทั้งทางค่านทฤษฎีและปฏิบัติพอที่จะ ทำการสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ชั้นสูงได้อย่างดี 2. แก้ปัญหาทางานด้านวิศวกรรมได้เป็นอย่างดี 3. รู้วิธีจัด และบริหารงานอุตสาหกรรม 4. มีความรู้ทางด้านวิชาครู สามารถถ่ายทอด ความรู้ให้นักศึกษาได้ดี 5. มีพื้นความรู้ดีพอที่จะศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ด้วยตนเองต่อไป 	ไม่ระบุ	กำหนดเวลาเรียน 2 ปี รับผิดชอบ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ พ.ศ.2511	-	<p>(มีวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งคณะคือ เพื่อผลิต ครูปริญญาเพื่อสนองความต้องการของประเทศ โดยเฉพาะครูวิทยาศาสตร์ ที่จะสอนในระดับ มัธยมศึกษาในเขตจังหวัดภาคใต้ทั้ง 14 จังหวัด)</p>	ไม่ระบุ	กำหนดเวลาเรียน 4 ปี รับผิดชอบชั้น ประโยคมัธยมศึกษาปีที่ 5 หรือ เทียบเท่า

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
<p>ครุศาสตร์อุตสาหกรรมบัณฑิต สถาบัน เทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ</p>	<p>วัตถุประสงค์</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้ความรู้ทางทฤษฎีและปฏิบัติวิชา ประเภทเครื่องกลโลหะและไฟฟ้าให้สูงขึ้น เพื่อเป็นครูสอนวิชาทฤษฎีในโรงเรียน ช่างกลและวิทยาลัยเทคนิค 2. เพื่อเสริมสร้างบุคลิกภาพและทัศนคติ ในการ ที่จะเป็นครูที่ดี 3. เพื่อให้ นักศึกษารู้วิธีเตรียมการสอนและวิธี สอนวิชาเทคนิคที่ถูกต้องเป็นรายวิชา 4. เพื่อให้ นักศึกษามีความสามารถสร้าง อุปกรณ์การสอนวิชาเทคนิคโดยใช้วัสดุที่หา ได้ง่ายภายในประเทศ 	<p>ไม่ระบุ</p>	<p>กำหนดเวลาเรียน 2 ปี รับผู้สำเร็จ ประโยควิชาชีพชั้นสูงแผนกครุศาสตร์ เครื่องกลและไฟฟ้า</p>
<p>วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี พ.ศ. 2512-2517 :</p>	<p>-</p>	<p>ไม่ระบุ</p>	<p>ระบุ</p>	<p>กำหนดเวลาเรียน 3 ปี แล้วใช้ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา อีก 2 ปี</p>
<p>ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ พ.ศ. 2513</p>	<p>-</p>	<p>ไม่ระบุ</p>	<p>ไม่ระบุ</p>	<p>กำหนดเวลาเรียน 4 ปี และ 2 ปี</p>

ตารางที่ ๒๔ (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	คำเรียก เป้าหมาย	เป้าหมายหลักสูตร	จุดประสงค์ กลุ่มวิชา	หมายเหตุ
<p>คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ขอนแก่น พ.ศ.2515</p> <p>ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต 4 ปี พ.ศ. 2515 (ปรับปรุงใหม่)</p>	<p>-</p> <p>ความมุ่งหมาย</p>	<p>(มีวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งคณะคือเพื่อผลิต ครูปริญญาและอนุปริญญาสาขาวิชาต่าง ๆ ที่จะ สอน ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา)</p> <p>เพื่อผลิตครูหรือเจ้าหน้าที่ทางการศึกษา</p>	<p>ไม่ระบุ</p> <p>ระบุ</p>	<p>กำหนดเวลาเรียน 4 ปี</p> <p>มีปรัชญาการศึกษาของคณะคือ อ่าง รักษามาตรฐานวิชาชีพครูไว้และ ส่งเสริมให้พัฒนาก้าวหน้าต่อไปไม่ หยุดยั้งและปลูกฝังให้บัณฑิตสมบูรณ์ ด้วย "ความ เรืองปัญญาและคุณธรรม"</p>

จะเห็นว่าเป้าหมายของการครุศึกษาในช่วงนี้มีลักษณะเด่น 6 ประการ ดังต่อไปนี้

1. มีความชัดเจนยิ่งขึ้นกว่า 2 ช่วงแรก ดังมีส่วนของเป้าหมายแยกออกชัดเจนในเอกสารหลักสูตร โดยเรียกว่า จุดมุ่งหมาย ความมุ่งหมาย ความประสงค์ ผลผลิตที่คาดหวังต่าง ๆ กันไป
2. มีความละเอียดและเป็นเป้าหมายทางการศึกษามากขึ้น ดังจะเห็นว่า มีเป้าหมายให้มีความรู้ทั้งสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม เป็นความรู้ที่กว้างและรอบด้านขึ้นกว่าหลักสูตรในสองช่วงแรก ในด้านวิชาครุก็ให้มีความรู้กว้างขวางขึ้นเช่นกัน เช่น ให้มีความเข้าใจเด็กและเป็นผู้สามารถในอาชีพของงาน แทนที่จะเน้นการสอนและการปกครอง นักเรียนดังในหลักสูตรในสองช่วงก่อนหน้านี
3. การศึกษาเพื่อศึกษาคือเป้าหมายที่เด่นมากในช่วงนี้ โดยเฉพาะในหลักสูตรในระยะต้น ๆ ของช่วงนี้ ส่วนหลักสูตรในระยะหลัง ๆ ไม่ระบุโดยตรงว่าเพื่อการศึกษาต่อเนื่อง แต่ระบุว่าให้ผู้เรียนเป็นผู้รักการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม
4. เริ่มเห็นความซาบซึ้งในวัฒนธรรมและธรรมชาติตลอดจนศิลปะบ้างแล้ว แต่ไม่มากนัก
5. การศึกษาเพื่ออาชีพและพัฒนาท้องถิ่น ตลอดจนการเพาะนิสัยรักการทำงานยังคงมีอยู่ สืบเนื่องจากช่วงการครุศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพและท้องถิ่น
6. เริ่มมีแนวคิดของการพัฒนาวิชาชีพครู ให้มีวิทยฐานะเป็นที่ยอมรับทั้งในแง่ระดับการศึกษาและในแง่ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในวิชาชีพครู

2. สาระเนื้อหา การสอน และการประเมินผลการศึกษา

2.1 สาระเนื้อหา

สาระเนื้อหาในช่วงนี้ หมายถึง เนื้อหาวิชาที่นักศึกษาครูต้องเรียน ประกอบด้วยหมวดวิชาสามัญ (พื้นฐาน) วิชาชีพครู วิชาอื่นๆ วิชาเฉพาะ และหมวดวิชาเลือก คือ วิชาสัมพันธ วิชาเลือกสัมพันธ และวิชาเลือกเสรี หมวดวิชาสามัญ(พื้นฐาน) ของหลักสูตรการครุศึกษาในช่วง พ.ศ. 2489-2516 มีชื่อต่าง ๆ กัน บางหลักสูตรเรียกว่า หมวดพื้นฐานทั่วไป และหมวดวิชาการศึกษาทั่วไป เป็นต้น แต่วิชายังคงคล้ายกับวิชาสามัญ (พื้นฐาน) ในหลักสูตรการครุศึกษาช่วงก่อนหน้านั้นมีรายวิชาเพิ่มขึ้น เช่น การใช้ห้องสมุด วัฒนธรรมศึกษา ปรัชญา และจิตวิทยาทั่วไป เป็นต้น หมวดวิชาชีพครูมีรายวิชาเพิ่มขึ้น เช่น สื่อหรือโสตทัศนูปกรณ์ การวัดและประเมิน การวิจัยการศึกษา และสถิติการศึกษา เป็นต้น หมวดวิชาเฉพาะคือหมวดวิชาที่ผู้เรียนเลือกเรียนเพื่อให้เกิดความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษในเนื้อหาั้น เพื่อสามารถไปทำการสอนหรือปฏิบัติงาน

สนับสนุนการสอนในเนื้อหาอื่นได้ มีให้เลือกเรียนทั้งวิชาสามัญและวิชาอาชีพ ส่วนหมวดวิชาเลือก คือวิชาที่ไม่ได้จัดอยู่ในหมวดวิชาทั้ง 3 ดังกล่าวแล้ว วิชาสัมพันธ คือ วิชาที่มีเนื้อหาช่วยเสริมหมวดวิชาเฉพาะ วิชาเลือกสัมพันธ คือ วิชาเหมือนกับวิชาสัมพันธ แต่ให้ผู้เรียนเลือกเรียนเอง และวิชาเลือกเสรีคือวิชาที่ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้เองตามความถนัดและสนใจเฉพาะตน

สาระเนื้อหาของหลักสูตรการครุศึกษาในวงนี้ มีหมวดวิชา อัตราเวลา เรียนต่อสัปดาห์ หรือจำนวนหน่วยกิต และจำนวนปีที่ต้องศึกษา ดังปรากฏในตารางที่ 25

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 25 ตารางเนื้อหาและอัตราเวลาเรียนหรือจำนวนหน่วยกิตของหลักสูตรการครุศึกษาในช่วง พ.ศ.2489-2516

ชื่อหลักสูตร	หมวดวิชา	วิชาสามัญ สามัญ	วิชาสามัญ ที่ไม่ได้ จัดหมวด ระบุ เป็น วิชา ๑	จัดเป็นหมวดวิชาสามัญ แต่เรียกชื่ออื่น ๆ	วิชาครู/วิชาการ ศึกษา		วิชาเฉพาะ		หมวดอื่น ๆ	รวม		เวลาเรียน (ปี)				
					วิชาครู วิชาครู	วิชาการ ศึกษา	ไม่แยก เลข/โท	เลข/ โท(รวม)		ชั่วโมง	หน่วย กิต	1	2	3	4	5
1.ฝึกหัดครูการเรือน พ.ศ.2490	-	-	-	ความรู้ทั่วไป [*] /	/	-	/	-	-	/	-	/	-	-	-	-
2.นาฏศิลป์ชั้นกลางและสูง พ.ศ.2490	-	√**	-	-	-	-	-	√	-	/	-	-	-	-	-	/
3.ประโยคครูประถม พ.ศ.2491	-	-	60	-	25	-	-	-	-	85	-	-	-	√	-	-
4.ฝึกหัดครูมัธยม โรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษา พ.ศ. 2491	-	-	/	-	/	-	√	-	วิชาสัมพันธ์	-	-	-	/	-	-	-
5.ประโยคครูมัธยม พ.ศ.2492	-	-	40	-	10	-	-	-	-	50	-	-	/	-	-	-
6.ประโยคครูการเรือน พ.ศ.2492	23	-	-	-	12	-	55	-	-	90	-	-	-	√	-	-
7.ประโยคครูอนุบาล พ.ศ.2495	-	-	61	-	29	-	-	-	-	90	-	-	-	/	-	-
8.ประโยคครูมูล พ.ศ.2495	-	-	7	4	23	-	-	-	-	30	-	-	/	-	-	-
9.ประโยคครูประถมกสิกรรม พ.ศ.2495	24	-	-	-	15	-	27	-	ภาคปฏิบัติ 66 ชั่วโมง	132	-	-	-	/	-	-
10.ประโยคฝึกหัดครูพลศึกษา พ.ศ.2495	-	-	/	-	/	-	/	-	-	/	-	-	-	-	-	/
11.ประโยคครูมัธยมศึกษาการงานสัมพันธ์ พ.ศ.2498	-	-	-	-	-	-	การงาน สัมพันธ์	-	วิชาการสัมพันธ์ (ตามหลักสูตร ครูมัธยมแผนกกลาง)	/	-	-	/	-	-	-
12.นาฏศิลป์ชั้นกลางและสูง พ.ศ.2498	-	-	-	วิชาการ 89	-	22	-	69	-	160	-	-	-	-	-	/
13.ประโยคครูมัธยมศึกษาการเรือน พ.ศ.2497	16	-	-	-	10	-	24	-	-	50	-	-	/	-	-	-
14.วิชาสามัญบ้านจอมบึง พ.ศ.2497	68	-	-	เบ็ดเตล็ด 35	-	21	48	-	(เกษตรกรรม-24 การงาน-2)	174	-	-	-	-	-	/
15.ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ.2498	-	-	-	ทักษะ 73, 65	***	-	45	0.8	-	ความรู้ทั่วไป 50	-	168	-	/	-	-
16.ปริญญาตรีและอวุฒิปริญญาตรี พ.ศ.2498	-	-	-	-	-	/	-	-	-	วิชาสัมพันธ์	/	-	-	/	-	-
17.ประโยคครูประถมอาชีวศึกษา พ.ศ.2499	-	-	/	-	12	-	87	-	-	99	-	-	-	/	-	-
18.ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ.2502	-	-	-	ทักษะ 61	-	24	-	-	-	ความรู้ทั่วไป 50	-	135	-	/	-	-
19.ปริญญาตรีศาสตรบัณฑิต 4 ปี พ.ศ.2502	-	-	-	การศึกษาทั่วไป 68, 64†	47,35	-	-	10,32	-	วิชาเลือกสัมพันธ์ 35,29	-	160	-	-	-	/
20.ปริญญาตรีศาสตรบัณฑิต 2 ปี พ.ศ.2502	-	-	-	-	88	-	-	-	-	วิชาสัมพันธ์ 14	-	102	-	/	-	-
21.อวุฒิปริญญาตรี 1 ปี พ.ศ.2502	-	-	-	-	43 1/2	-	-	-	-	วิชาสัมพันธ์ 8	-	51 1/2	√	-	-	-

* หมายถึง ไม่ได้ระบุเวลาเรียนหรือหน่วยกิตไว้

** หมวดสามัญศึกษาหมายถึงวิชาครูด้วย

*** ในปี 2 ให้เลือกเป็นครูสอนชั้นประถมศึกษาหรือมัธยม หน่วยกิตของหมวดวิชาทักษะรวมหน่วยกิตของหมวดวิชาเทคนิค (ฝึกศึกษา) 8 หน่วยด้วย

† เอกประถมศึกษามองและเอกมัธยมศึกษา

ตารางที่ 25 (ต่อ)

ชื่อหน่วยงาน	จำนวน	โครงการ/กิจกรรม ตามแผน ประจำปี พ.ศ.	โครงการ/กิจกรรม ตามแผน ประจำปี พ.ศ.	โครงการ/กิจกรรม ตามแผน ประจำปี พ.ศ.		โครงการ/กิจกรรม ตามแผน ประจำปี พ.ศ.		จำนวน คน	จำนวน คน					
				โครงการ/กิจกรรม ตามแผน ประจำปี พ.ศ.	โครงการ/กิจกรรม ตามแผน ประจำปี พ.ศ.	โครงการ/กิจกรรม ตามแผน ประจำปี พ.ศ.	โครงการ/กิจกรรม ตามแผน ประจำปี พ.ศ.		โครงการ/กิจกรรม ตามแผน ประจำปี พ.ศ.	โครงการ/กิจกรรม ตามแผน ประจำปี พ.ศ.	โครงการ/กิจกรรม ตามแผน ประจำปี พ.ศ.	โครงการ/กิจกรรม ตามแผน ประจำปี พ.ศ.	โครงการ/กิจกรรม ตามแผน ประจำปี พ.ศ.	โครงการ/กิจกรรม ตามแผน ประจำปี พ.ศ.
22. โครงการฝึกอบรมฯ พ.ศ. 2502	-	-	ฝึกอบรม 118-147	-	105-115	-	18-25	-	278	-	-	-	-	-
23. คุรุสัมพันธ์ฯ พ.ศ. 2503	35	-	-	-	35	35	-	(ไม่ทราบจำนวน 100 คน)	-	108	-	-	-	-
24. คุรุสัมพันธ์ฯ พ.ศ. 2503	83	-	-	-	18	-	35	-	174	-	-	-	-	-
25. 7. อบรมฯ พ.ศ. 2503	-	-	อบรมฯ 27	-	20	73	-	-	-	120	-	-	-	-
26. อบรมฯ พ.ศ. 2504	72	-	-	-	21	-	18	อบรมฯ 8	-	120	-	-	-	-
27. 4. อบรมฯ พ.ศ. 2504	-	-	อบรมฯ 58-54	38-33	-	-	30/15	อบรมฯ 3-13	-	145	-	-	-	-
28. อบรมฯ พ.ศ. 2508	75	-	-	-	20	-	-	อบรมฯ 35	-	130	-	-	-	-
29. อบรมฯ พ.ศ. 2509	31	-	-	-	27	60	-	อบรมฯ 15	-	130	-	-	-	-
30. อบรมฯ พ.ศ. 2510	-	5	-	45	-	-	-	-	-	50	-	-	-	-
31. อบรมฯ พ.ศ. 2510	35	-	-	-	20	-	-	-	-	55	-	-	-	-
32. อบรมฯ พ.ศ. 2510	30	-	-	-	20	-	40/20+	-	-	130	-	-	-	-
33. คุรุสัมพันธ์ฯ พ.ศ. 2511	-	-	-	-	40	-	-	-	-	42	-	-	-	-
34. คุรุสัมพันธ์ฯ พ.ศ. 2511	13, 24	-	-	-	40, 38	23, 15	-	อบรมฯ 8, 8	-	88, 87	-	-	-	-
35. อบรมฯ พ.ศ. 2511	-	11	-	-	18	57-70	-	-	-	88-93	-	-	-	-
36. อบรมฯ พ.ศ. 2511	-	-	อบรมฯ 83, 60**	-	31	-	13, 40/8, 18	-	-	147	-	-	-	-
37. อบรมฯ พ.ศ. 2511	-	-	อบรมฯ 8	-	27, 28***	31, 32	-	-	-	88	-	-	-	-
38. อบรมฯ พ.ศ. 2512†	-	83	-	-	-	-	-	อบรมฯ 27 อบรมฯ 30	120	-	-	-	-	-
39. อบรมฯ พ.ศ. 2512	-	-	อบรมฯ 44	-	48	-	30, 24/12††	อบรมฯ 15, 8	-	130	-	-	-	-
40. อบรมฯ พ.ศ. 2512	-	-	อบรมฯ 3	-	24	-	30/12	อบรมฯ 11	-	50	-	-	-	-
41. อบรมฯ พ.ศ. 2512	-	-	อบรมฯ 46	34	-	-	44/24	-	-	130	-	-	-	-
42. อบรมฯ พ.ศ. 2512	-	-	อบรมฯ 34-44	30-34	-	-	38-48	อบรมฯ 10-15	-	135	-	-	-	-

* อบรมฯ พ.ศ. 2511 และ 2512
 ** อบรมฯ พ.ศ. 2511 อบรมฯ 83 อบรมฯ 60 อบรมฯ 83 อบรมฯ พ.ศ. 2512 อบรมฯ 44 อบรมฯ พ.ศ. 2512 อบรมฯ 3 อบรมฯ พ.ศ. 2512 อบรมฯ 46 อบรมฯ พ.ศ. 2512 อบรมฯ 34-44
 *** อบรมฯ พ.ศ. 2511 อบรมฯ 27, 28 อบรมฯ พ.ศ. 2511 อบรมฯ 31, 32 อบรมฯ พ.ศ. 2511 อบรมฯ 30, 24/12 อบรมฯ พ.ศ. 2511 อบรมฯ 44/24 อบรมฯ พ.ศ. 2511 อบรมฯ 38-48
 † อบรมฯ พ.ศ. 2512 อบรมฯ 27 อบรมฯ 30 อบรมฯ พ.ศ. 2512 อบรมฯ 15, 8 อบรมฯ พ.ศ. 2512 อบรมฯ 11 อบรมฯ พ.ศ. 2512 อบรมฯ 10-15
 †† อบรมฯ พ.ศ. 2512 อบรมฯ 30, 24/12 อบรมฯ พ.ศ. 2512 อบรมฯ 44/24 อบรมฯ พ.ศ. 2512 อบรมฯ 38-48

จากตารางพบว่า วิชาสามัญ (พื้นฐาน) มีลักษณะที่จัดอยู่ 3 แบบ คือ

- ก) จัดเป็นหมวดวิชาสามัญ
- ข) ไม่ได้จัดเป็นหมวดแต่ระบุเป็นรายวิชา
- ค) เรียกชื่ออื่น ๆ เช่น ความรู้ทั่วไป วิชาการ เบ็ดเตล็ด ทักษะ ภาษา และสัมพันธ การศึกษาทั่วไป พื้นฐานทั่วไป สามัญพื้นฐาน และกลุ่ม A หลักสูตรส่วนใหญ่ใช้คำว่า หมวดวิชาสามัญและหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป

สำหรับวิชาชีพครู นับตั้งแต่หลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นกลางและสูง พ.ศ. 2496 มีการใช้ชื่อว่าหมวดวิชาการศึกษาด้วย จากหลักสูตรที่มีวิชาชีพครูจำนวน 40 หลักสูตร มีการเรียกชื่อว่า หมวดวิชาครู 19 หลักสูตร และหมวดวิชาการศึกษา 21 หลักสูตร โดยส่วนใหญ่แล้ว มีมากในหลักสูตรตั้งแต่ปี พ.ศ. 2496 เป็นต้นมา ส่วนวิชาเฉพาะนั้นมีลักษณะที่จัดให้เรียน โดยไม่แยกเป็นวิชาเอกหรือวิชาโท แต่หลักสูตรของคณะครุศาสตร์จัดแยกเป็นวิชาเอก วิชาโทหรือวิชารอง แต่หลักสูตรของครูสอนวิชาอาชีพโดยส่วนใหญ่ไม่แยกเป็นวิชาเอก วิชาโท และหมวดวิชาเลือกนั้น วิชาเลือกเสรี เริ่มมีปรากฏครั้งแรกในหลักสูตรประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูง พ.ศ. 2504

จากรายละเอียดของหมวดวิชาดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่าการจัดสาระเนื้อหา ของหลักสูตรการครูศึกษาทั้ง 40 ฉบับนี้ มี 5 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

1. ประกอบด้วย หมวดวิชาครูเท่านั้น
2. ประกอบด้วย หมวดวิชาสามัญและวิชาครู
3. ประกอบด้วย หมวดวิชาครู และหมวดวิชาเฉพาะหรือหมวดวิชาสัมพันธ
4. ประกอบด้วย หมวดวิชาสามัญ หมวดวิชาครู และหมวดวิชาเฉพาะ
5. ประกอบด้วย หมวดวิชาสามัญ หมวดวิชาครู หมวดวิชาเฉพาะ

และหมวดวิชาเลือก

หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2498 เริ่มมีการกำหนด จำนวนหน่วยกิตของวิชาต่าง ๆ เป็นครั้งแรก แต่หลักสูตรการครูศึกษาบางฉบับ เช่น หลักสูตร ประโยคครูประถมอาชีพศึกษา พ.ศ. 2499 หลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นกลางและชั้นสูง พ.ศ. 2503 และ หลักสูตรวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี พ.ศ. 2512-2517 ยังคงกำหนดอัตราเวลาเรียนเป็น จำนวนชั่วโมงต่อสัปดาห์

สำหรับจำนวนปีที่ต้องศึกษาในหลักสูตร พบว่า หลักสูตรการครูศึกษาในช่วงนี้ 16 ฉบับเป็นหลักสูตร 2 ปี และมีหลักสูตร 5 ปี เพียง 5 ฉบับ คือ นาฏศิลป์ชั้นกลางและชั้นสูง พ.ศ. 2490, พ.ศ. 2496 และ พ.ศ. 2503 หลักสูตรประโยคครูพลศึกษา พ.ศ. 2495 และ หลักสูตรวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง พ.ศ. 2497 สำหรับหลักสูตรวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี

พ.ศ. 2512-2517 แม้ระบุว่าเป็นหลักสูตร 5 ปี แต่ 2 ปีหลังใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการ
ศึกษา จึงจัดให้เป็นหลักสูตร 3 ปี รายละเอียดของแต่ละหมวดวิชามีดังต่อไปนี้

ก. หมวดวิชาสามัญ (พื้นฐาน)

หมวดวิชาสามัญ (พื้นฐาน) ประกอบด้วย วิชาหรือกลุ่มวิชา และอัตรา
เวลาเรียนหรือจำนวนหน่วยกิตของหมวดวิชา ดังปรากฏในตารางที่ 26

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 26 วิชาหรือกลุ่มวิชาและปีการศึกษาหรือจำนวนหน่วยกิตของมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย	จำนวนชั่วโมงต่อสัปดาห์หรือจำนวนหน่วยกิต														
	บังคับ										รวม	เลือก	รวม		
	ภาษา		วิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์		สังคมศึกษา/สังคมศาสตร์	ภาษามือ		ศิลปะ/ดนตรี		การใช้คอมพิวเตอร์			อื่น ๆ	ชั่วโมง	หน่วยกิต
	ภาษาไทย	ภาษาต่างประเทศ	ไทย	คณิตศาสตร์		พลศึกษา	สุขศึกษา	ศิลปะ	ดนตรี						
1. ฝึกหัดครูการเรือน พ.ศ. 2490	-	-	-	-	✓	/	-	✓	✓	-	-	✓	-		
2. นาฏศิลป์ชั้นกลางและสูง พ.ศ. 2490	/	/	-	-	-	-	-	-	-	-	จริยศึกษา	/	-		
3. ป่าระโยคครูประถม พ.ศ. 2491	10-13	13-18	10-12	12-14	7	/	-	3	3	-	-	60	60		
4. ฝึกหัดครูมัธยม โรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษา พ.ศ. 2491	/	-	-	-	-	/	-	-	-	-	-	✓	✓		
5. ป่าระโยคครูมัธยม พ.ศ. 2492	6, 8, 10	12, 11, 23	10, 13	6, 9, 3	0, 4, 4	✓	-	-	-	-	-	40	40		
6. ป่าระโยคครูการเรือน พ.ศ. 2492	-	8	-	-	5	3	-	4	3	-	-	23	23		
7. ป่าระโยคครูอนุบาล พ.ศ. 2495	6	8	10	6	5	6	-	12	10	-	-	61	61		
8. ป่าระโยคครูบุรุษ พ.ศ. 2495	-	-	-	-	-	-	-	3	1	-	-	7	7		
9. ป่าระโยคครูประถมศึกษา พ.ศ. 2495	9	-	-	6	6	3	-	-	-	-	-	24	24		
10. ป่าระโยคฝึกหัดครูพลศึกษา พ.ศ. 2495	/	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	✓	✓		
11. ป่าระโยคครูมัธยมศึกษาการงานพิเศษ พ.ศ. 2496	-	-	วิชาการพิเศษใช้ตามหลักสูตรป่าระโยคครูมัธยม								-	-	✓	✓	
12. นาฏศิลป์ชั้นกลางและสูง พ.ศ. 2496	36	28	-	-	-	-	-	-	-	-	ศิลปะการร่าย (5)	69	69		
13. ป่าระโยคครูมัธยมศึกษาการเรือน พ.ศ. 2497	7	6	-	-	/	/	-	-	2	-	-	16	69		
14. วิชาสามัญบ้านจอมบึง พ.ศ. 2497	19	-	12	24	13	10	-	10	10	-	รวมศาสตร์ (5)	103	103		
15. ป่าระภาคนิยมปรัชญาการศึกษา พ.ศ. 2498	15	25	10	15, 13	40	-	-	5, 3	5, 3	-	พลศึกษา (8)	65, 57	65, 57		
16. ปรัชญาและอนุปรัชญาศาสตร์ พ.ศ. 2498	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
17. ป่าระโยคครูประถมศึกษาอาชีวศึกษา พ.ศ. 2499	-	-	-	-	-	(นอกเวลา)	-	-	-	-	-	-	-		
18. ป่าระภาคนิยมปรัชญาการศึกษา พ.ศ. 2502	18	16	15	18	18	7	3	12, 15	2	-	เกษตรกรรม (3)	61	61		
19. ปรัชญาศาสตร์บัณฑิต 4 ปี พ.ศ. 2502	12	18	4	2	13	2	2	4, 2	4, 2	1	ปรัชญา (2) จิตวิทยาทั่วไป (4)	68, 64	68, 64		
20. ปรัชญาศาสตร์บัณฑิต 2 ปี พ.ศ. 2502	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
21. อนุปรัชญาศาสตร์ 1 ปี พ.ศ. 2502	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
22. วิชาสามัญวิชาการศึกษา พ.ศ. 2502	17-25	17-25	19	12	27-42	-	-	10	3	2	-	119-147	119-147		
23. ครูมัธยมเกษตรกรรม ว. เกษตรกรรม พ.ศ. 2503	5	7	14	3	2	-	-	-	-	-	-	35	35		
24. นาฏศิลป์ชั้นกลางและสูง พ.ศ. 2503	21	24	-	4	15	-	-	-	-	-	-	64	64		
25. ว. เทคนิค แผนฝึกหัดครูอุตสาหกรรมศิลป์ พ.ศ. 2503	2	12	6	3	-	-	-	-	-	-	-	27	27		

ชื่อวิชา ชื่อหลักสูตร	จำนวนชั่วโมงเรียนต่อสัปดาห์หรือจำนวนหน่วยกิต															
	บังคับ										การใช้ ห้องสมุด	อื่น ๆ	รวม	เลือก	รวม	
	ภาษา		วิทยาศาสตร์- คณิตศาสตร์		สังคม ศึกษา/ สังคม ศาสตร์	สามัญ		ศิลป-ดนตรี		รวม					ชั่วโมง	หน่วยกิต
	ภาษาไทย	ภาษาต่างประเทศ	วิทยาศาสตร์	คณิตศาสตร์		พลศึกษา	สุขศึกษา	ศิลปะ	ดนตรี							
26. ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง พ.ศ.2504	15	5	18	12	9	3	-	-	-	-	-	72	-	-	72	
27.4 ปีปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ พ.ศ.2504	10	18	4	2	8	2	2	2	2	1	ปรัชญา (2)	58-64	4	-	58-64	
28. ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ.2508	15	20	15	10	15	8	16	4	2	-	-	75	1	1	75	
29. ประกาศนียบัตรประจำโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ.2509	6	8	6	6	-	-	-	-	-	-	การบริหารธุรกิจ (5)	31	-	-	31	
30. ประกาศนียบัตรครูอุษาคเนย์ พ.ศ.2510	-	-	2	-	3	-	-	-	-	-	-	5	-	-	5	
31. ประกาศนียบัตรครูประจำชั้นมัธยม ม.ปลาย พ.ศ. 2510	10	10	3-5	3-5	3-5	3	2	-	-	-	เกษตรกรรม (2)	27	8	-	35	
32. ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง พ.ศ.2510	10	10	10	10	-	-	-	-	-	-	-	20	10	-	30	
33. ครูมัธยม ว. เทคโนโลยีสูงแทน พ.ศ.2511	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
34. ครูมัธยมระดับวิชาชีพชั้นสูง ว. เทคโนโลยีสูงแทน พ.ศ.2511	6	2,6	3,7	2	5	-	-	-	-	-	-	13,24	-	-	13,24	
35. ประกาศนียบัตรครูเทคนิคชั้นสูง ว. เทคโนโลยีสูง พ.ศ.2511	-	4	-	7	-	-	-	-	-	-	-	11	-	-	11	
36. ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ ม.สงขลารา พ.ศ.2511	12,15	18	38,6	12,6	12	2	-	-	-	1	-	93,60	-	-	93,60	
37. ศึกษาศาสตร์อุตสาหกรรมบัณฑิต หาระจอบเกล้า พระนครเหนือ	-	4	-	-	4	-	-	-	-	-	-	8	-	-	8	
38. วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึงราชบุรี พ.ศ.2512-2517	9	12	9	15	9	6	3	-	-	-	-	63	-	63	-	
39. ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ (4 ปี) ม. เชียงใหม่ พ.ศ.2513	-	10	6	-	6	2	-	-	-	-	วัฒนธรรมศึกษา (3)	44	-	-	44	
40. ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ (2 ปี) ม. เชียงใหม่ พ.ศ.2513	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	3	
41. ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ ม.ขอนแก่น พ.ศ.2515	12	12	-	-	5	2	2	2	2	1	ปรัชญา (2)	42	6	-	48	
42. ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์บัณฑิต 4 ปี จุฬาฯ พ.ศ.2515	8-10	8	2-4	2	9	-	-	-	-	1	มนุษยธรรมศึกษา (2)	24-38	16-2	-	34-44	

สำหรับวิชาที่กำหนดไว้ในหมวดวิชาสามัญ (พื้นฐาน) ของหลักสูตรการ
 การศึกษา แต่ละฉบับนี้มีจำนวนวิชาแตกต่างกัน หลักสูตรปริญญาตรีศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2502
 กำหนดให้เรียนจำนวนวิชามากที่สุด คือ ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ วิทยาศาสตร์
 คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา หรือ สังคมศาสตร์ พลศึกษา สุขศึกษา ศิลป ดนตรี การใช้ห้องสมุด
 ปรัชญา และจิตวิทยาทั่วไป โดยให้น้ำหนักในวิชาภาษามากที่สุด

รายละเอียดของหมวดวิชาสามัญ (พื้นฐาน) มีดังต่อไปนี้

1. ภาษา กลุ่มวิชาภาษาที่กำหนดให้เรียนในหลักสูตรการการศึกษา
 ช่วง พ.ศ. 2489-2516 มีทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เป็นทั้งวิชาบังคับและวิชาเลือก
 กลุ่มวิชาภาษาไม่มีเรียนในหลักสูตร 4 ฉบับคือ 1) หลักสูตรฝึกหัดครูการเรือน พ.ศ. 2490
 2) หลักสูตรประโยคครูมูล พ.ศ. 2495 3) หลักสูตรประกาศนียบัตรครูอนุมาล พ.ศ. 2510
 และ 4) หลักสูตรปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ (2 ปี) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2513 วิชา
 หรือรายวิชาและอัตราเวลาเรียนหรือจำนวนหน่วยกิตของกลุ่มวิชาภาษา ปรากฏในตารางที่ 27

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 21 : วิชาการศึกษาและศิลปศึกษา วิชาเรียนที่รับหน่วยกิตสะสมของมหาวิทยาลัย

ชื่อหลักสูตร	รายวิชา หมวดวิชา	ปี 1					รวม	ปี 2		หมายเหตุ	วิชา เรียนต่อวิชา	ปี 3		รวม	หมายเหตุ
		รวม สัปดาห์	ภาค ศึกษา	การไป เรียน	เรียน รวม	อื่น ๆ		เรียน	เรียน						
									วิชา ศึกษา			อื่น ๆ			
1. ปี 1 หลักสูตรการโอน ม.ศ. 2490	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
2. วิชาโอนเทียบโอน ม.ศ. 2490	สามัญ (ภาษาไทย)	✓	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	-	-	-	-	
3. วิชาโอนเทียบโอน ม.ศ. 2491	ภาษาไทย	✓	✓	-	✓	10-13	✓	10-13	-	ปีที่ 3 เรียนต่อที่มหาวิทยาลัย	สามัญ (ภาษาอังกฤษ)	✓	-	-	
4. ปี 1 หลักสูตรเทียบโอน วิชาเรียนที่มหาวิทยาลัย ม.ศ. 2493	ภาษาไทย	-	✓	-	-	-	-	✓	-	-	ภาษาอังกฤษ	✓	-	13-16	
5. วิชาโอนเทียบโอน ม.ศ. 2492	ภาษาไทย	✓	✓	-	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
6. วิชาโอนเทียบโอน ม.ศ. 2492	-	-	-	-	-	6, 8, 10	-	6, 8, 10	-	มหาวิทยาลัยต่าง, วิชา	ภาษาอังกฤษ, ภาษาจีน	12, 12 13	70	12, 12 13	
7. วิชาโอนเทียบโอน ม.ศ. 2495	ภาษาไทย	✓	✓	-	✓	-	-	-	-	-	ภาษาอังกฤษ	✓	-	8	
8. วิชาโอนเทียบโอน ม.ศ. 2495	ภาษาไทย	-	-	-	-	6	-	6	-	-	ภาษาอังกฤษ	✓	-	6	
9. วิชาโอนเทียบโอน ม.ศ. 2495	ภาษาไทย	✓	✓	-	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
10. วิชาโอนเทียบโอน ม.ศ. 2495	ภาษาไทย	✓	✓	-	✓	-	9	-	9	-	-	-	-	-	
11. วิชาโอนเทียบโอน ม.ศ. 2496	วิชาภาคบังคับ	✓	✓	-	✓	-	-	-	-	-	ภาษาอังกฤษ	✓	-	✓	
12. วิชาโอนเทียบโอน ม.ศ. 2496	ภาษาไทย	-	-	-	-	8	-	8	-	-	วิชาภาคบังคับ	12	-	12	
13. วิชาโอนเทียบโอน ม.ศ. 2497	ภาษาไทย	✓	✓	-	✓	-	30	-	30	-	ภาษาอังกฤษ	✓	-	28	
14. วิชาโอนเทียบโอน ม.ศ. 2497	ภาษาไทย	✓	✓	-	✓	-	7	-	7	-	ภาษาอังกฤษ	-	-	6	
15. วิชาภาคบังคับวิชาการศึกษา ม.ศ. 2498	พิเศษภาษาไทย	✓	✓	-	✓	-	19	-	19	-	-	-	-	-	
16. วิชาภาคบังคับวิชาการศึกษา ม.ศ. 2498	-	-	-	-	-	15	-	-	15	-	ภาษาอังกฤษ	✓	-	25	
17. วิชาโอนเทียบโอน ม.ศ. 2499	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
18. วิชาภาคบังคับวิชาการศึกษา ม.ศ. 2502	ภาษาไทย	✓	✓	✓	✓	-	18	-	18	-	ภาษาอังกฤษ	✓	-	-	
19. วิชาภาคบังคับวิชาการศึกษา 4 ปี ม.ศ. 2502	การศึกษาทั่วไป (ภาษาไทย)	✓	✓	✓	✓	-	12	-	12	วิชาวิชาเรียนสะสม	การศึกษาทั่วไป	18	-	18	
20. วิชาภาคบังคับวิชาการศึกษา 2 ปี ม.ศ. 2502	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
21. วิชาภาคบังคับวิชาการศึกษา 1 ปี ม.ศ. 2502	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อหลักสูตร	รายวิชา	ปีศึกษา						รวม		หมายเหตุ	วิชา	ปีศึกษา		รวม		หมายเหตุ
		รวม	คณิต	การไป	เรื่อง	อื่น ๆ	รวม	เลือก				รวม	รวม			
								วิชา	วิชา					วิชา	วิชา	
22. วิทยาลัยบริหารการศึกษาศึกษา ม.ศ. 2500	นิเทศศาสตร์ (ภาษาไทย)	-	-	-	-	-	17-25	-	-	17-25	-	✓	-	-	17-25	-
23. ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ ว. วิทยาลัยการอาชีพ ม.ศ. 2503	ช่างยนต์ (ภาษาไทย)	✓	✓	-	-	-	5	-	-	5	-	✓	-	-	7	-
24. วิทยาลัยบริหารการศึกษาศึกษา ม.ศ. 2507	ช่างยนต์ (ภาษาไทย)	-	-	-	-	-	21	-	21	-	-	✓	-	-	24	-
25. วิทยาลัยส่งเสริมการเรียนรู้ ว. วิทยาลัยการอาชีพ ม.ศ. 2503	ภาษาและวัฒนธรรม (ภาษาไทย)	-	-	-	-	-	2	-	-	2	-	✓	-	-	12	-
26. วิทยาลัยบริหารการศึกษาศึกษา ม.ศ. 2504	ช่างยนต์ (ภาษาไทย)	✓	✓	✓	-	-	15	-	-	15	-	✓	-	-	15	-
27. 4 วิทยาลัยการอาชีพ ม.ศ. 2504	การศึกษาศึกษา (ภาษาไทย)	✓	✓	✓	-	-	10	-	-	10	-	✓	-	-	18	-
28. วิทยาลัยบริหารการศึกษาศึกษา ม.ศ. 2508	ช่างยนต์ (ภาษาไทย)	✓	✓	✓	-	-	15	-	-	15	-	✓	-	-	20	-
29. วิทยาลัยบริหารการศึกษาศึกษา ม.ศ. 2509	ช่างยนต์ (ภาษาไทย)	✓	✓	-	-	-	6	-	-	6	-	✓	-	-	8	-
30. วิทยาลัยบริหารการศึกษาศึกษา ม.ศ. 2510	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
31. วิทยาลัยบริหารการศึกษาศึกษา ม.ศ. 2510	ช่างยนต์ (ภาษาไทย)	✓	✓	✓	-	-	10	-	-	10	-	✓	-	-	10	-
32. วิทยาลัยบริหารการศึกษาศึกษา ม.ศ. 2510	ช่างยนต์ (ภาษาไทย)	✓	✓	✓	-	-	10	-	-	10	-	✓	-	-	10	-
33. ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ ว. วิทยาลัยการอาชีพ ม.ศ. 2511	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
34. ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ ว. วิทยาลัยการอาชีพ ม.ศ. 2511	ช่างยนต์ (ภาษาไทย)	-	-	-	-	-	6	-	-	6	-	✓	-	-	26	ดูสาขาการสมัคร, สาขาการสมัคร
35. วิทยาลัยบริหารการศึกษาศึกษา ม.ศ. 2511	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	✓	-	-	4	-
36. วิทยาลัยบริหารการศึกษาศึกษา ม.ศ. 2511	ช่างยนต์ (ภาษาไทย)	✓	✓	-	✓	-	12/15	-	-	12,15	หมายเหตุ, วิชา	✓	-	-	18	-
37. สาขาส่งเสริมการเรียนรู้ ม.ศ. วิทยาลัยการอาชีพ	ภาษาไทย	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	✓	-	-	4	เรียน
38. วิทยาลัยบริหารการศึกษาศึกษา ม.ศ. 2512-2517	นิเทศศาสตร์ (ภาษาไทย)	✓	✓	✓	-	-	8	-	9	-	-	✓	-	-	12	-
39. วิทยาลัยบริหารการศึกษาศึกษา (4 ปี) ม.ศ. 2512-2517	นิเทศศาสตร์ (ภาษาไทย)	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	12	-	✓	-	-	12	-
40. วิทยาลัยบริหารการศึกษาศึกษา (2 ปี) ม.ศ. 2512-2517	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
41. วิทยาลัยบริหารการศึกษาศึกษา ม.ศ. 2515	การศึกษาศึกษา (ภาษาไทย)	✓	-	✓	-	-	12	-	-	12	-	✓	-	-	12	-
42. วิทยาลัยบริหารการศึกษาศึกษา 4 ปี ม.ศ. 2515	การศึกษาศึกษา (ภาษาไทย)	✓	✓	✓	-	-	8-10	-	-	8-10	-	✓	-	-	8	-

หมวดภาษาไทยของหลักสูตรครุศึกษาในช่วงนี้ โดยภาพรวมแล้วมีความเป็นสากลยิ่งขึ้น โดยมีลักษณะเด่น 2 ประการ ดังต่อไปนี้

ประการแรก ทักษะที่จำเป็นต่องานหนังสือ เช่นการอ่าน การย่อความ การคิด เขียน ลดความสำคัญลงไป โดยหายไปจากวิชาบังคับในหลักสูตร และเรียงความที่ยังเหลืออยู่ก็หายไปเช่นเดียวกัน ในปี พ.ศ. 2498 เป็นต้นมา หลักสูตรภาษาไทย วิชากรณ์ ซึ่งมีแนวโน้มมาแต่ช่วงของการครุศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพและท้องถิ่น ได้รับการเน้นมากขึ้นในช่วงนี้ โดยเป็นวิชาบังคับของเกือบทุกหลักสูตรควบคู่กันไปกับวรรณคดี แสดงให้เห็นว่า การใช้ภาษาอย่างถูกต้องหลักภาษาและสุนทรียรสในภาษาซึ่งเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง ได้รับการเน้นมากกว่าการใช้ภาษาเพื่องานราชการ

ประการต่อมา มีวิชาเลือกกว้างขวางขึ้น ในระยะแรกของช่วงนี้วิชาเลือกยังเป็นการย่อความ การเขียน การท่องจำ จนถึง พ.ศ.2502 วิชาเลือกเปลี่ยนไปเป็นภาษาสำหรับชีวิตประจำวัน วาดศิลป์ การประพันธ์และภาษาไทยสำหรับครู เป็นต้น

ภาษาอังกฤษเป็นหมวดหนึ่งที่กำหนดให้เป็นวิชาบังคับในหลักสูตรตลอดช่วงนี้ ในระยะแรกมีวันอยู่บ้าง ในระยะหลังบังคับในทุกหลักสูตร

2. วิทยาศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ของหลักสูตรการครุศึกษาในช่วงนี้ โดยส่วนใหญ่แบ่งชัดเจน เป็นรายวิชาฟิสิกส์ เคมี และชีววิทยา และมีเพิ่มบางรายวิชาคือ วิทยาศาสตร์ทั่วไป วิทยาศาสตร์กายภาพ และวิทยาศาสตร์ชีวภาพ เป็นต้น บางหลักสูตรจัดเป็น วิทยาศาสตร์ 1 วิทยาศาสตร์ 2 รายวิชาและอัตราเวลาเรียนหรือจำนวนหน่วยกิตของวิชา วิทยาศาสตร์ ปรากฏในตารางที่ 28

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 26 รายวิชาและอัตราเวลาเรียนหรือจำนวนหน่วยกิตของวิชาวิทยาศาสตร์

ชื่อหลักสูตร	รายวิชา ชื่อหมวดวิชา	บังคับ					รวม	เลือก	รวม		หมายเหตุ
		ฝึกปฏิบัติ	เคมี	ชีววิทยา	ฟิสิกส์ทั่วไป	อื่น ๆ			ชั่วโมง	หน่วยกิต	
1.ฝึกหัดปฏิบัติการเรียน พ.ศ.2490	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2.นาฏศิลป์ชั้นกลางและสูง พ.ศ.2490	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3.ประวัติคหกรรมศาสตร์ พ.ศ.2491	วิทยาศาสตร์	✓	✓	✓	-	ปฏิบัติการ	10-12	-	10-12	-	ปีที่ 3 เดือนระหว่างวิทยาและคณิต
4.ฝึกหัดคหกรรม โรงเรียนฝึกหัดครูอาชีพศึกษา พ.ศ.2491	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5.ประวัติคหกรรม พ.ศ.2492	วิทยาศาสตร์	✓	✓	✓	-	ปฏิบัติการ	10,13	-	10,13	-	แผนกกลาง, วิทยา
6.ประวัติคหกรรมเรียน พ.ศ.2492	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7.ประวัติคหกรรมบุรุษ พ.ศ.2495	วิทยาศาสตร์	-	-	-	✓	ปฏิบัติการ	10	-	10	-	-
8.ประวัติคหกรรม พ.ศ.2495	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9.ประวัติคหกรรมประกอบกิจการ พ.ศ.2495	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10.ประวัติคหกรรมคหกรรมศึกษา พ.ศ.2495	ชีววิทยา	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-
11.ประวัติคหกรรมกรรมการงานสหกิจ พ.ศ.2496	วิชาการสหกิจ	✓	✓	✓	-	ปฏิบัติการ	10	-	10	-	-
12.นาฏศิลป์ชั้นกลางและสูง พ.ศ.2496	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13.ประวัติคหกรรมกรรมการเรียน พ.ศ.2497	สามัญ(วิทยาศาสตร์การเรียน)	-	-	-	-	วิทยาศาสตร์การเรียน	✓	-	-	-	-
14.วิทยามือหมู่บ้านจอมบึง พ.ศ.2497	สามัญ (วิทยาศาสตร์)	✓	✓	✓	-	-	12	-	12	-	-
15.ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ.2498	ความรู้ทั่วไป(วิทยาศาสตร์)	✓	✓	✓	-	-	10	-	-	10	-
16.ปริญญาตรีและอเนกปริญญาวิทยาศาสตร พ.ศ.2498	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17.ประวัติคหกรรมประกอบอาชีพศึกษา พ.ศ.2499	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18.ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ.2502	วิทยาศาสตร์	✓	✓	✓	✓	-	15	-	-	15	-
19.ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต 4 ปี พ.ศ.2502	การศึกษาทั่วไป	✓	-	✓	-	-	4	-	-	4	-
20.ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต 2 ปี พ.ศ.2502	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21.อเนกปริญญาวิทยาศาสตร 1 ปี พ.ศ.2502	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

ชื่อหลักสูตร	รายวิชา ชื่อหมวดวิชา	บังคับ					รวม	เลือก	รวม		หมายเหตุ
		ฝึกหัด	เคมี	ชีววิทยา	ฟิสิกส์	อื่น ๆ			ชั่วโมง	หน่วยกิต	
22.วิทยาลัยวิชาการศึกษา พ.ศ.2502	พื้นฐานทั่วไป (วิทยาศาสตร์)	-	-	-	-	-	19	-	-	19	-
23.ครูมัธยมเกษตรกรรม ว.เกษตรกรรม พ.ศ.2503	สามัญ (วิทยาศาสตร์ - อารยธรรม)	✓	✓	-	-	พฤกษศาสตร์, สัตวศาสตร์	14	-	-	14	-
24.นาฏศิลป์ชั้นกลางและสูง พ.ศ.2503	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
25.ว.เทคนิค แผนกฝึกหัดครูอุตสาหกรรมศิลป์ พ.ศ.2503	ภาษาและสัมพัทธ์ (เคมี, ฟิสิกส์)	✓	✓	-	-	-	6	-	-	6	-
26.ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง พ.ศ.2504	สามัญ (เคมี, ฟิสิกส์, ชีววิทยา)	✓	✓	✓	-	-	18	-	-	18	-
27.4 ปีปริญญาตรีศึกษาศาสตร์บัณฑิต พ.ศ.2504	การศึกษาทั่วไป	-	-	-	-	วิทย์การภาพ, วิทยาศาสตร์	4	-	-	4	-
28.ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ.2508	สามัญ (วิทยาศาสตร์ทั่วไป)	-	-	-	✓	-	15	-	-	15	-
29.ประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยมวิชาชีพชั้นสูง พ.ศ.2509	สามัญ (วิทยาศาสตร์)	-	-	-	-	วิทยาศาสตร์ 1-2	6	-	-	6	-
30.ประกาศนียบัตรครูอนุบาล พ.ศ.2510	อารยธรรมศึกษา	-	-	-	-	-	2	-	-	2	-
31.ประกาศนียบัตรครูประจำชั้น ม.ปลาย พ.ศ.2510	สามัญ (วิทยาศาสตร์)	✓	✓	✓	-	-	-	3-5	-	3-5	-
32.ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง พ.ศ.2510	สามัญ (วิทยาศาสตร์ทั่วไป)	-	-	-	✓	-	-	10	-	10	เลือกเพียง 1 หมวด (วิทยาศาสตร์ทั่วไป, คณิต, ภูมิ, ประวัติ, ศาสนาวัฒนธรรมไทย)
33.ครูมัธยม ว.เทคนิคกรุงเทพฯ พ.ศ.2511	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
34.ครูมัธยมระดับวิชาชีพชั้นสูง ว.เทคนิคกรุงเทพฯ พ.ศ.2511	สามัญ (วิทยาศาสตร์ทั่วไป)	-	-	-	-	-	3,7	-	-	3,7	อุตสาหกรรมศิลป์, ศึกษาศาสตร์
35.ประกาศนียบัตรครูเทคนิคชั้นสูง ว.เทคนิคธนบุรี พ.ศ.2511	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
36.ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ ม.สงขลานครินทร์ พ.ศ.2511	สามัญพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์	✓	✓	✓	✓	-	36,6	-	-	36,6	แผนกวิทยาศาสตร์, แผนกศิลป์
37.ศึกษาศาสตร์อุตสาหกรรมบัณฑิต พระจอมเกล้าพระนครเหนือ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
38.วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี พ.ศ.2512-2517	วิทยาศาสตร์	✓	✓	✓	-	-	9	-	-	9	-
39.ปริญญาตรีศึกษา (4 ปี) ม.เชียงใหม่ พ.ศ.2513	พื้นฐาน	-	-	-	-	วิทยาศาสตร์และ/หรือ คณิตศาสตร์	-	6	-	6	-
40.ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ (2 ปี) ม.เชียงใหม่ พ.ศ.2513	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
41.ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ ม.ขอนแก่น พ.ศ.2515	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
42.ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์บัณฑิต 4 ปี จุฬา พ.ศ.2515	การศึกษาทั่วไป	-	-	-	-	พัฒนา การทางวิทยาศาสตร์, ศึกษาศาสตร์	12-4	✓	-	2-4	-

วิทยาศาสตร์ในหลักสูตรการครุศึกษาในช่วงที่มีลักษณะ 2 ประการ ดังต่อไปนี้

- มีการจัดกลุ่มวิชาเป็นฟิลิกส์ เคมี ชีววิทยา และวิทยาศาสตร์ทั่วไปชัดเจนขึ้น
- ปรากฏประปรายเป็นบางหลักสูตรตลอดช่วงนี้ ต่างกับระยะปลายของช่วงการครุศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพและท้องถิ่น ซึ่งวิทยาศาสตร์เป็นวิชาบังคับในทุกหลักสูตร

3. คณิตศาสตร์ คณิตศาสตร์มีเรียนเป็นวิชาบังคับหลักสูตรจำนวน 22 ฉบับ เป็นวิชาบังคับเลือกในหลักสูตรประกาศนียบัตรครูประถม สำหรับผู้จบมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2510 และหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง พ.ศ. 2510 ไม่กำหนดให้เรียนในหลักสูตร 13 ฉบับ รายวิชาและอัตราเวลาเรียนหรือจำนวนหน่วยกิตของวิชาวิทยาศาสตร์ มีปรากฏในตารางที่ 29

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 29 รายวิชาและอัตราเวลาเรียนหรือจำนวนหน่วยกิตของวิชาคณิตศาสตร์

ชื่อหลักสูตร	รายวิชา ชื่อมหาวิทยาลัย	บังคับ						รวม	เลือก	รวม		หมายเหตุ
		เลข คณิต	พีช คณิต	เรขาคณิต	ตรีโกณ มิติ	อื่น ๆ	รวม			ชั่วโมง	หน่วย กิต	
1.ฝึกหัดครูการเรือน พ.ศ.2490	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
2.นาฏศิลป์ชั้นกลางและสูง พ.ศ.2490	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
3.ประจำโยคครูประถม พ.ศ.2491	คณิตศาสตร์	✓	✓	✓	✓	-	12-14	-	12-14	-	-	
4.ฝึกหัดครูมัธยม โรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษา พ.ศ.2491	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
5.ประจำโยคครูมัธยม พ.ศ.2492	คณิตศาสตร์	✓	✓	✓	✓	คณิตศาสตร์ชั้นสูง (วิทยาศาสตร์)	6,9,3	-	6,9,3	-	-	
6.ประจำโยคครูการเรือน พ.ศ.2492	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
7.ประจำโยคครูอนุบาล พ.ศ.2495	คณิตศาสตร์	✓	✓	✓	-	-	6	-	6	-	-	
8.ประจำโยคครูมูล พ.ศ.2495	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
9.ประจำโยคครูประถมกสิกรรม พ.ศ.2495	สามัญ (คณิตศาสตร์)	✓	-	-	-	แบบสุเรชิน	6	-	6	-	-	
10.ประจำโยคฝึกหัดครูพลศึกษา พ.ศ.2495	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
11.ประจำโยคครูมัธยมศึกษาชั้นต้น พ.ศ.2496	วิชาการชั้นต้น	✓	✓	✓	✓	-	9	-	9	-	-	
12.นาฏศิลป์ชั้นกลางและสูง พ.ศ.2496	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
13.ประจำโยคครูมัธยมศึกษาการเรือน พ.ศ.2497	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
14.วิทยาสถิตหมู่บ้านจอมบึง พ.ศ.2497	สามัญ (คณิตศาสตร์)	✓	✓	✓	-	-	24	-	24	-	-	
15.ประจำภาคศึกษาศึกษา พ.ศ.2498	ทักษะ (คณิตศาสตร์)	-	-	-	-	-	5,13	-	-	15,13	สอนประถม, มัธยม	
16.ปริญญาตรีและอนุปริญญาครูศาสตร์ พ.ศ.2498	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
17.ประจำโยคครูประถมอาชีวศึกษา พ.ศ.2499	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
18.ประจำภาคศึกษาศึกษา พ.ศ.2502	คณิตศาสตร์ 1-4	✓	✓	✓	✓	สถิติ	16	-	-	16	-	
19.ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต 4 ปี พ.ศ.2502	การศึกษาทั่วไป	-	-	-	-	คณิตศาสตร์, สถิติเบื้องต้น	2	-	-	2	-	
20.ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต 2 ปี พ.ศ.2502	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
21.อนุปริญญาครูศาสตร์ 1 ปี พ.ศ.2502	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
22.วิทยาลัยวิชาการศึกษา พ.ศ.2502	พื้นฐานทั่วไป (คณิตศาสตร์)	-	-	-	-	-	12	-	-	12	-	
23.ครูมัธยมเกษตรกรรม ว.เกษตรกรรม พ.ศ.2503	สามัญ (คณิตศาสตร์)	-	-	-	-	แบบสุเรชิน	3	-	-	3	-	
24.นาฏศิลป์ชั้นกลางและสูง พ.ศ.2503	สามัญ (คณิตศาสตร์)	-	-	-	-	-	4	-	4	-	-	
25.ว.เทคนิค มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ.2503	ภาษาและสัทศาสตร์ (คณิตศาสตร์)	-	-	-	-	-	3	-	-	3	-	

ตารางที่ 20 (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	รายวิชา ชื่อหมวดวิชา	บังคับ						รวม	เลือก	รวม		หมายเหตุ
		เลข คณิต	พีช คณิต	เรขาคณิต	ตรีโกณ มิติ	อื่น ๆ	ชีวโม่ง			หน้า กิต		
											รวม	
26.ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง พ.ศ.2504	สามัญ (คณิตศาสตร์)	-	-	-	-	-	12	-	-	12	-	
27.4 ปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต พ.ศ.2504	การศึกษาทั่วไป	-	-	-	-	ประมวลวิชาคณิตศาสตร์	2	-	-	2	-	
28.ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ.2508	สามัญ (คณิตศาสตร์)	✓	✓	-	✓	สถิติ	10	-	-	10	-	
29.ประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยมวิชาชีพชั้นสูง พ.ศ.2508	สามัญ (คณิตศาสตร์)	-	-	-	-	คณิตศาสตร์ 1-2	4	2	-	6	-	
30.ประกาศนียบัตรครูอุษณบาล พ.ศ.2510	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
31.ประกาศนียบัตรครูประถมศึกษา ม.ป.๑๒ พ.ศ. 2510	สามัญ (คณิตศาสตร์)	-	-	✓	-	จำนวน, ตรรกศาสตร์, เรข	-	3-5	-	3-5	-	
32.ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง พ.ศ.2510	สามัญ (คณิตศาสตร์)	-	-	-	-	-	-	10	-	10	-	
33.ครูมัธยม ว.เทคนิคกรุงเทพ พ.ศ.2511	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
34.ครูมัธยมระดับวิชาชีพชั้นสูง ว.เทคนิคกรุงเทพ พ.ศ.2511	สามัญ (คณิตศาสตร์)	-	-	-	-	คณิตศาสตร์สูงทั่วไป	2	-	-	2	เฉพาะแผนก อุตสาหกรรมศิลป์	
35.ประกาศนียบัตรครูเทคนิคชั้นสูง ว.เทคนิคธนบุรี พ.ศ.2511	คณิตศาสตร์	-	-	-	-	-	7	-	-	7	-	
36.ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ ม.สงขลารา พ.ศ.2511	สามัญพื้นฐานวิทยาศาสตร์	-	-	-	-	คณิตศาสตร์	12,6	-	-	12,6	แผนกวิทยาศาสตร์	
37.ศึกษาศาสตรอุตสาหกรรมบัณฑิต พระจอมเกล้า พระนครเหนือ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
38.วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมมิ่ง ราชบุรี พ.ศ.2512-2517	คณิตศาสตร์	✓	✓	✓	-	-	15	-	15	-	-	
39.ปริญญาศึกษา (4 ปี) ม.เชียงใหม่ พ.ศ.2513	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
40.ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ (2 ปี) ม.เชียงใหม่ พ.ศ.2513	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
41.ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ ม.ขอนแก่น พ.ศ.2515	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
42.ปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต 4 ปี จุฬา พ.ศ.2515	การศึกษาทั่วไป	-	-	-	-	สถิติศาสตร์ขั้นต้น	2	✓	-	2	-	

สำหรับคณิตศาสตร์ในหลักสูตรการศึษาในช่วงนี้ มีลักษณะ 2 ประการ
ดังต่อไปนี้

- กลุ่มวิชาต่าง ๆ ในหมวดคณิตศาสตร์ทั้งเลข นิยคณิต เรขาคณิต และตรีโกณมิติ ได้รับการเน้นเสมอกัน ลักษณะนี้แตกต่างจากสองช่วงแรก ซึ่งเน้นเลขและการคำนวณนี้มากกว่าคณิตศาสตร์อื่น ๆ กล่าวได้ว่า การจัดวิชาในหมวดนี้มีลักษณะเป็นสากลเพิ่มขึ้นกว่าสองช่วงก่อนหน้านี้

- เป็นที่น่าสังเกตว่า วิชาในหมวดนี้ ไม่ได้เป็นวิชาบังคับในทุกหลักสูตร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในช่วงนี้เริ่มแยกหลักสูตรเป็นวิชาเอกโทแล้ว ยังไม่จำเป็นต้องให้เรียนคณิตศาสตร์ในฐานะวิชาพื้นฐาน แต่ก็สะท้อนให้เห็นการไม่เน้นให้ครูมีระบบวิธีคิดที่เป็นตรรก โดยผ่านวิชาคณิตศาสตร์

4. สังคมศึกษา วิชาสังคมศึกษาของหลักสูตรการศึษาในช่วงนี้ นอกจากมีรายวิชา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง และศีลธรรม มีรายวิชาใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นอีกหลายวิชา และเริ่มมีการใช้คำว่าสังคมศาสตร์ครอบคลุมวิชาสังคมศึกษาอีกด้วย รายวิชา และจำนวนชั่วโมงหรืออัตราการเรียนของวิชาสังคมศึกษา มีปรากฏในตารางที่ 30

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 30 รายวิชาและจำนวนชั่วโมงหรืออัตราเวลาเรียนของวิชาสังคมศึกษา

ชื่อหลักสูตร	รายวิชา ชื่อหมวดวิชา	บังคับ						รวม	เลือก	รวม		หมายเหตุ
		ภูมิ ศาสตร์	ประวัติ ศาสตร์	หน้าที่ พล เมือง	ศิลปะ	อื่น ๆ	รวม			ชั่วโมง	หน่วย กิต	
1.ฝึกหัดครูการเรือน พ.ศ.2490	ศิลปะรวม	-	-	-	/	-	/	-	/	-	-	
2.นาฏศิลป์ชั้นกลางและสูง พ.ศ.2490	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
3.ประวัติศาสตร์ประชาคม พ.ศ.2491	สังคมศึกษา	/	/	/	/	-	✓	-	✓	-	-	
4.ฝึกหัดครูมัธยม โรงเรียนฝึกหัดครูอาชีพศึกษา พ.ศ.2491	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
5.ประวัติศาสตร์มัธยม พ.ศ.2492	ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์	/	/	-	-	-	4	-	4	-	แผนกวิชาไม่เรียน	
6.ประวัติศาสตร์การเรือน พ.ศ.2492	สังคมศึกษา	-	-	-	-	-	5	-	5	-	-	
7.ประวัติศาสตร์อนุบาล พ.ศ.2495	สังคมศึกษา	/	/	/	/	-	5	-	5	-	-	
8.ประวัติศาสตร์ชุมชน พ.ศ.2495	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
9.ประวัติศาสตร์ประชาคมกสิกรรม พ.ศ.2495	สังคมศึกษา	/	/	/	/	-	6	-	6	-	-	
10.ประวัติศาสตร์ฝึกหัดครูพลศึกษา พ.ศ.2495	สังคมศึกษา	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
11.ประวัติศาสตร์มัธยมศึกษาการงานฉันท์ พ.ศ.2496	วิชาการฉันท์	/	/	-	-	-	4	-	4	-	-	
12.นาฏศิลป์ชั้นกลางและสูง พ.ศ.2496	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
13.ประวัติศาสตร์มัธยมศึกษาการเรือน พ.ศ.2497	สามัญ (วัฒนธรรมและกฎหมาย)	-	-	-	-	-	/	-	/	-	-	
14.วิทยาศาสตร์พื้นฐานจอมบึง พ.ศ.2497	สามัญ (สังคมศึกษา)	/	/	/	/	-	13	-	13	-	-	
15.ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ.2498	ความรู้ทั่วไป	/	/	-	-	-	10	-	-	40	-	
16.ปริญญาตรีและอเนกวิชาศาสตร พ.ศ.2498	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
17.ประวัติศาสตร์ประชาคมอาชีพศึกษา พ.ศ.2499	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
18.ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ.2502	สังคมศาสตร์	/	/	/	-	-	16	-	-	16	-	
19.ปริญญาตรีศาสตรบัณฑิต 4 ปี พ.ศ.2502	การศึกษาทั่วไป	/	/	-	-	-	13	-	-	13	-	
20.ปริญญาตรีศาสตรบัณฑิต 2 ปี พ.ศ.2502	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
21.อเนกวิชาศาสตร พ.ศ.2502	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
22.วิทยาศาสตรวิชาการศึกษา พ.ศ.2502	พื้นฐานทั่วไป (สังคมศาสตร์)	/	/	-	-	-	27-42	-	-	27-42	-	
23.ครูมัธยมเกษตรกรรม 7.เกษตรกรรม พ.ศ.2503	สามัญ (สังคมศึกษา)	-	-	-	-	-	2	-	-	2	-	
24.นาฏศิลป์ชั้นกลางและสูง พ.ศ.2503	สามัญ (สังคมศึกษา)	-	-	-	-	-	15	-	15	-	-	
25.ว.เทคนิค แผนกฝึกหัดครูอุตสาหกรรมศิลป์ พ.ศ.2503	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

ตารางที่ 30 (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	รายวิชา ชื่อหมวดวิชา	บังคับ					เลือก	รวม		
		คู่มือ ศาสตร์	ประวัติ ศาสตร์	หน้าที่ พิเศษ เมือง	สี ธง	อื่น ๆ		ชั่วโมง	หน่วย กิต	
26.ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง พ.ศ.2504	สามัญ(คู่มือ-ประวัติ, วิชาสังคม)	✓	✓	-	-	ปัญหาสังคมปัจจุบัน	9	-	-	9
27.4 ปี ปริญญาครูจาสมัครบัณฑิต พ.ศ.2504	การศึกษาทั่วไป	✓	✓	-	-	วัฒนธรรมไทย, สังคมวิทยา, เศรษฐศาสตร์, จิตวิทยา	9	-	-	9
28.ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ.2508	สามัญ(สังคมศึกษา)	✓	✓	✓	✓	-	15	-	-	15
29.ประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยมวิชาชีพชั้นสูง พ.ศ.2509	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
30.ประกาศนียบัตรครูอุษุมมา พ.ศ.2510	สังคมศึกษา	-	-	-	-	-	3	-	-	3
31.ประกาศนียบัตรครูประถมอุษุมมา น.ป.อาศ พ.ศ.2510	สามัญ(สังคมศึกษา)	✓	✓	-	-	สังคมวิทยา	-	3-5	-	3-5
32.ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง พ.ศ.2510	สามัญ(คู่มือ-ประวัติ)	-	-	-	-	ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีไทย	-	10	-	10
33.ครูมัธยม ว.เทคโนโลยีกรุงเทพ พ.ศ.2511	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
34.ครูมัธยมระดับวิชาชีพชั้นสูง ว.เทคโนโลยีกรุงเทพ พ.ศ.2511	สามัญ(สังคมศึกษา)	-	-	-	-	มนุษย์สัมพันธ์, สังคมวิทยา, กฎหมายราชการ	5	-	-	5
35.ประกาศนียบัตรครูเทคนิคชั้นสูง ว.เทคโนโลยีชลบุรี พ.ศ.2511	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
36.ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ น.สงขลาร พ.ศ.2511	สามัญพื้นฐานทั่วไป	-	-	-	-	สังคมศาสตร์	12	-	-	12
37.ครูศาสตรศึกษาศาสตร์บัณฑิต พระจอมเกล้าพระนครเหนือ	สังคมศึกษา 2-5	-	-	-	-	-	4	-	-	4
38.วิทยาสถิตครูชำนาญาน้อยถึง ราชบุรี พ.ศ.2512-2517	สังคมศึกษา	✓	✓	✓	✓	-	9	-	-	9
39.ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ (4 ปี) น.เชียงใหม่ พ.ศ.2512	พื้นฐาน	-	-	-	-	สังคมศาสตร์และ/หรือมนุษยศาสตร์	-	6	-	6
40.ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ (2 ปี) น.เชียงใหม่ พ.ศ.2512	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
41.ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ น.ขอนแก่น พ.ศ.2515	การศึกษาทั่วไป	-	-	-	-	สังคมศาสตร์, เศรษฐศาสตร์	5	6	-	11
42.ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์บัณฑิต 4 ปี พญา พ.ศ.2515	การศึกษาทั่วไป	-	-	-	-	การปกครอง, วัฒนธรรมไทย, จิตวิทยา, สุขภาพจิต	9	-	-	9

จากตารางพบว่า จากหลักสูตร 37 ฉบับ มีเรียนวิชาสังคมศึกษา 29 ฉบับ โดยระบุชื่อวิชาแตกต่างกัน รายวิชาที่มีเรียนมากที่สุดถึง 15 หลักสูตร คือ ภูมิศาสตร์ และ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมืองและศีลธรรมมีเรียนในบางหลักสูตร มีรายวิชาใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น เช่น วัฒนธรรมและกฎหมายชุมชนไทย การปกครอง เศรษฐกิจ เศรษฐศาสตร์ วัฒนธรรมไทย รัฐบาลไทย สังคมวิทยา ปัญหาสังคมปัจจุบัน มนุษยสัมพันธ์ สังคมศาสตร์ เป็นต้น หลักสูตรปริญญา ครุศาสตร์บัณฑิต พ.ศ. 2504 และหลักสูตรปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต 4 ปี พ.ศ. 2515 กำหนดให้ รายวิชาจิตวิทยาและสุขภาพจิตอยู่ในหมวดวิชาการศึกษาทั่วไป (สามัญ) ด้วย

5. ผลศึกษาและสุขศึกษา ผลศึกษาและสุขศึกษาของหลักสูตรการ ครุศึกษาในช่วงนี้ หลักสูตรส่วนใหญ่จัดรวมเป็นวิชาเดียวกัน เรียกว่าผลศึกษาหรือผลนามัย จัดเป็น วิชาบังคับมีเรียนใน 22 หลักสูตร ไม่มีเรียนใน 16 หลักสูตร หลักสูตรวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง พ.ศ. 2497 จัดให้เป็นหมวดวิชาเบ็ดเตล็ด หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2508 จัดเป็นวิชาพิเศษ บางหลักสูตรคือหลักสูตรประโยคครูประถม พ.ศ. 2491 หลักสูตรประโยคครู มัธยม พ.ศ. 2492 หลักสูตรประโยคครูประถมอาชีวศึกษา พ.ศ. 2499 กำหนดให้เรียนนอกเวลา วิชาผลศึกษาและสุขศึกษาส่วนใหญ่เรียนเรื่องกายบริหารและการเล่นยืดหยุ่น กีฬา กรีฑา อนามัย สุขศึกษาส่วนตนและชุมชน วิชาผลศึกษา ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2502 มีการเรียนลูกเสือหรืออนุชาต

ข. หมวดวิชาอื่น ๆ

วิชาศิลปะในส่วนนี้ หมายถึงวิชาวาดเขียน การฝีมือ การงาน คหกรรม หัตถศึกษา และศิลปนิยม มีเรียนเป็นวิชาบังคับใน 14 หลักสูตร คือ 1) หลักสูตรฝึกหัดครูการ เรือน พ.ศ. 2490 2) หลักสูตรประโยคครูประถม พ.ศ. 2491 3) หลักสูตรประโยคครูการเรือน พ.ศ. 2492 4) หลักสูตรประโยคครูอนุบาล พ.ศ. 2495 5) หลักสูตรประโยคครูมูล พ.ศ. 2495 6) หลักสูตรวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง พ.ศ. 2497 (จัดให้อยู่ในกลุ่มวิชาเบ็ดเตล็ด) 7) หลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2498 (จัดให้อยู่ในกลุ่มวิชาทักษะ) 8) หลักสูตรประกาศนียบัตร วิชาการศึกษา พ.ศ. 2502 (จัดให้ศิลปะและหัตถศึกษาอยู่ในกลุ่มวิชาทักษะ) 9) หลักสูตรปริญญา ครุศาสตร์บัณฑิต 4 ปี พ.ศ. 2502 (มีรายวิชาศิลปนิยมเป็นครั้งแรก และจัดให้รายวิชาศิลป หัตถกรรม และศิลปนิยม อยู่ในหมวดวิชาการศึกษาทั่วไปหรือหมวดวิชาสามัญ) 10) หลักสูตรวิทยาลัยวิชา การศึกษา พ.ศ. 2502 11) หลักสูตร 4 ปี ปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต พ.ศ. 2504 12) หลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2508 (จัดให้หัตถศึกษา คหกรรม และศิลปะอยู่ในหมวดวิชา

- พิเศษ) 13) หลักสูตรประกาศนียบัตรครูประถมสำหรับผู้จบมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2510
 14) หลักสูตรวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี พ.ศ. 2512-2517 และ 15) หลักสูตรปริญญาตรี
 ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ. 2516

วิชาดนตรีเป็นวิชาที่หมายรวมถึงดนตรีและการขับร้อง มีเรียนเป็นวิชา
 บัณฑิตใน 5 หลักสูตร คือ 1) หลักสูตรฝึกหัดครูการเรือน พ.ศ. 2490 2) หลักสูตรประโยคครู
 การเรือน พ.ศ. 2492 3) หลักสูตรประโยคครูอนุบาล พ.ศ. 2495 4) หลักสูตรประโยคครูมูล
 พ.ศ. 2495 5) หลักสูตรประโยคครูมัธยมการเรือน พ.ศ. 2497 หลักสูตรหลังจากนี้มีเรียน
 แต่ดนตรี และมีรายวิชาสังคีตนิยมเพิ่มขึ้น หลักสูตรที่เรียนเฉพาะดนตรีมี 4 หลักสูตรคือ 1)
 หลักสูตรวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง พ.ศ. 2497 (จัดให้อยู่ในกลุ่มวิชาเบ็ดเตล็ด) 2) หลักสูตร
 ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2498 (จัดให้อยู่ในกลุ่มวิชาทักษะ) 3) หลักสูตร
 ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2502 และ 4) หลักสูตรปริญญาครุศาสตรบัณฑิต 4 ปี พ.ศ.
 2502 โดยหลักสูตรนี้มีรายวิชาสังคีตนิยมเป็นครั้งแรก รายวิชาสังคีตนิยมยังมีเรียนใน 2
 หลักสูตรคือ หลักสูตร 4 ปี ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2504 และหลักสูตรปริญญาครุศาสตร
 บัณฑิต 4 ปี พ.ศ. 2515 ส่วนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2508 เรียนรายวิชา
 ดนตรี นาฏศิลป์ และจัดให้อยู่ในกลุ่มวิชาพิเศษ

วิชาอื่น ๆ ที่มีเรียนในหลักสูตรการครุศึกษาในช่วงนี้มี 10 รายวิชา
 คือ 1) รายวิชาจริยศึกษา เป็นรายวิชาบังคับในหลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นกลางและชั้นสูง พ.ศ. 2490
 2) รายวิชาศิลปนิพนธ์ เป็นรายวิชาบังคับในหลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นกลางและชั้นสูง พ.ศ. 2496
 3) รายวิชาวนศาสตร์ เป็นรายวิชาบังคับในหลักสูตรวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง พ.ศ. 2497 จัดอยู่ใน
 หมวดวิชาเบ็ดเตล็ด 4) รายวิชาเกษตรกรรม เป็นวิชาบังคับในหลักสูตรวิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง
 พ.ศ. 2493 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2502 และหลักสูตรประกาศนียบัตรครู
 ประถมสำหรับผู้จบมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2510 5) รายวิชาการใช้ห้องสมุด จัดเป็นราย
 วิชาบังคับเป็นครั้งแรกในหลักสูตรปริญญาครุศาสตรบัณฑิต 4 ปี พ.ศ. 2502 จัดอยู่ในหมวดวิชาการ
 ศึกษาทั่วไป นอกจากนั้นยังเป็นวิชาบังคับใน 8 หลักสูตรคือ หลักสูตรวิทยาลัยวิชาการศึกษา
 พ.ศ. 2502 หลักสูตร 4 ปี ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2504 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา
 พ.ศ. 2508 (จัดอยู่ในหมวดวิชาพิเศษ) หลักสูตรปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขล
 นครินทร์ พ.ศ. 2511 หลักสูตรปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ 4 ปี และ 2 ปี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 พ.ศ. 2513 หลักสูตรปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ. 2515 และหลักสูตรปริญญา
 ครุศาสตรบัณฑิต 4 ปี พ.ศ. 2515 6) รายวิชาปรัชญา เป็นวิชาบังคับใน 3 หลักสูตร คือ

หลักสูตรปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต 4 ปี พ.ศ.2502 หลักสูตร 4 ปี ครุศาสตร์บัณฑิต พ.ศ.2504 และหลักสูตรปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ.2515 7) รายวิชาจิตวิทยาทั่วไป จัดเป็นวิชาบังคับในหมวดวิชาการศึกษาทั่วไปของหลักสูตรปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต 4 ปี พ.ศ.2502 8) รายวิชาบริหารธุรกิจ จัดเป็นวิชาบังคับในกลุ่มวิชาสามัญของหลักสูตรประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยมวิชาชีพชั้นสูง พ.ศ.2509 9) รายวิชาวัฒนธรรมศึกษาเป็นวิชาบังคับในหลักสูตรปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ (4 ปี) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ.2513 และ 10) รายวิชามนุษยธรรมศึกษา เป็นรายวิชาบังคับในหลักสูตรปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต 4 ปี พ.ศ. 2515

ค. หมวดวิชาครู

วิชาครูมีเรียนเป็นวิชาบังคับในหลักสูตรการครุศึกษาในช่วงชั้นที่ 1 หลักสูตร โดยเรียกชื่อเป็นหมวดวิชาครูหรือหมวดวิชาการศึกษา แต่ในหลักสูตร 3 ฉบับ คือ 1) หลักสูตรนานาชาติฉบับกลางและชั้นสูง พ.ศ.2490 จัดให้วิชาครูอยู่ในหมวดวิชาสามัญ เพราะหลักสูตรฉบับนี้แบ่งเนื้อหาสาระของหลักสูตรออกเป็น 2 หมวดวิชาคือ สามัญและศิลปศึกษา 2) หลักสูตรประโยคครูมัธยมการงานสังกัด พ.ศ.2496 จัดให้วิชาครูอยู่ในหมวดวิชาการศึกษา และระบุให้ใช้หลักสูตรประโยคครูมัธยมแผนกกลาง และ 3) หลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ จัดวิชาครูให้อยู่ในกลุ่ม B และกลุ่ม C เพราะสาระเนื้อหาของหลักสูตรนั้นแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่ม A. What to teach ประกอบด้วยเนื้อหาวิชาสามัญ และวิชาเฉพาะ กลุ่ม B. How to teach ประกอบด้วยเนื้อหาวิชาครูมีรายวิชาชื่อ Pedagogies-Didactics I-IV กลุ่ม C. Apply A & B เป็นการฝึกสอน และ กลุ่ม D. Demonstrate their skills เป็นการทดลองและการฝึกงาน นอกจากนั้น ในหลักสูตรฝึกหัดครูมัธยมโรงเรียนฝึกหัดครูอาชีพศึกษา พ.ศ.2491 ในวิชาครูระบุให้ใช้หลักสูตรประโยคครูมัธยมสามัญโดยอนุโลม และหลักสูตรวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึงราชบุรี พ.ศ.2512-2517 ในชั้นปีที่ 1-3 เป็นชั้นที่ใช้หลักสูตรฉบับนี้ซึ่งเป็นหลักสูตรของวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึงโดยเฉพาะ ไม่มีการเรียนวิชาครู มีเรียนในชั้นปีที่ 4-5 ซึ่งเป็นชั้นที่ใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา เหมือนกับที่วิทยาลัยครูสังกัดกรมการฝึกหัดครูใช้

ในช่วงนี้วิชาครู มีทั้งวิชาครูสามัญและวิชาครูวิชาชีพ เช่นเดียวกับที่หลักสูตรการครุศึกษาในช่วงการครุศึกษาเพื่ออาชีพ ในการฝึกสอน หลักสูตรบางฉบับระบุชัดเจนว่าให้ฝึกสอนทั้งวิชาสามัญและวิชาอาชีพ เช่น ในหลักสูตรนานาชาติฉบับกลางและชั้นสูง พ.ศ.2496 และพ.ศ.2503 วิชาครูของหลักสูตรการครุศึกษาในช่วงนี้ประกอบด้วยรายวิชาต่าง ๆ ดังปรากฏในตารางที่ 31

ชื่อคณะวิชา	ชื่อภาควิชา	จำนวนชั่วโมงเรียนโดยเฉลี่ยต่อปีสำหรับหน่วยกิต																				รวม	เลือก	รวม	
		บังคับ																		รวม	เลือก			หน่วย	หน่วย
		ภาค เรียน	ภาค เรียน	ภาค เรียน	ภาค เรียน	การ บริการ สังคม	สว วิชา เรียน	สว วิชา เรียน	สว วิชา เรียน	สว วิชา เรียน	สว วิชา เรียน	สว วิชา เรียน	จิตวิทยา			สว วิชา เรียน	การ บริการ สังคม	สว วิชา เรียน	สว วิชา เรียน						
													คำ ไป	คำ ไป	คำ ไป										
19. วิทยาลัยพณิชยการมัธยม 4 ปี พ.ศ. 2502	วิชาฯ	12	2	-	-	-	-	4	✓	15,4	-	-	3	(3)	3	-	2	-	-	วิชาจิตวิทยา (1)	47,35	✓	-	47,35	
20. วิทยาลัยพณิชยการมัธยม 2 ปี พ.ศ. 2502	วิชาฯ	12	3	3 1/2	2	8	2	4	7	4	-	-	4	4	4	2	2	2	1 1/2	วิชาจิตวิทยา (1)	88	✓	-	88	
21. วิทยาลัยพณิชยการ 1 ปี พ.ศ. 2502	วิชาฯ	10	3	2	-	2	2	-	7	4	-	-	-	-	7	-	2	-	1 1/2	วิชาจิตวิทยา (1)	43	✓	-	43 1/2	
22. วิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2502	วิชาการศึกษา	15	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	วิชาจิตวิทยา (1)	305-115	✓	-	305-115
23. วิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2503	วิชาการศึกษา	7	✓	5	✓	3	-	-	5	2	-	-	-	-	3	-	2	-	✓	วิชาจิตวิทยา (1)	29	6	-	35	
24. วิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2503	วิชาการศึกษา	7	-	-	-	-	-	-	3	-	3	3	-	-	-	-	-	-	-	วิชาจิตวิทยา (1)	15	-	15	-	
25. พ.ศ. วิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2503	วิชาการศึกษา	8	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2	-	-	2	2	2	-	2	วิชาจิตวิทยา (1)	20	-	-	20	
26. วิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2504	วิชาการศึกษา	5	2	-	-	-	-	-	5	4	-	-	-	2	3	-	-	-	-	วิชาจิตวิทยา (1)	21	-	-	21	
27. วิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2504	วิชาการศึกษา	10	2	-	-	-	-	-	10,4	-	-	-	3	3	-	2	-	2	2	วิชาจิตวิทยา (1)	38,33	-	-	38,33	
28. วิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2508	วิชาการศึกษา	5	3	-	-	-	-	-	2	5	-	-	2	-	3	-	-	-	-	วิชาจิตวิทยา (1)	20	-	-	20	
29. วิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2509	วิชาการศึกษา	10	2	-	-	1	1	-	2	-	2	-	-	2	2	-	1	-	2	วิชาจิตวิทยา (1)	27	-	-	27	
30. วิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2510	วิชาฯ	10	-	-	-	4	-	-	8	6	-	-	6	-	-	-	-	-	11	วิชาจิตวิทยา (1)	45	-	-	45	
31. วิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2510	วิชาการศึกษา	5	3	-	-	-	-	-	2	5	-	-	2	-	3	-	-	-	-	วิชาจิตวิทยา (1)	20	-	-	20	
32. วิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2510	วิชาการศึกษา	5	3	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	วิชาจิตวิทยา (1)	20	-	-	20	
33. วิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2511	วิชาการศึกษา	5	2	2	✓	-	-	2	2	-	-	2	-	2	2	2	2	2	2	วิชาจิตวิทยา (1)	40	3	-	43	
34. วิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2511	วิชาการศึกษา	5-7	2	-	-	-	-	2	0,2	-	2	2	-	2	2	2	-	2	-	วิชาจิตวิทยา (1)	40,38	-	-	40,38	
35. วิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2511	วิชาการศึกษา	2-3	-	-	2	2	-	-	2	-	-	-	-	2	2	3	-	✓	-	วิชาจิตวิทยา (1)	18	-	-	18	
36. วิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2511	วิชาการศึกษา	8	2	-	2	-	2	-	4,6	-	2	2	-	2	-	2	-	2	-	วิชาจิตวิทยา (1)	30,32	2	-	32	
37. วิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2511	Education Studies I-IV	11,10	-	-	-	-	-	✓	✓	-	18	-	-	-	✓	-	✓	-	✓	วิชาจิตวิทยา (1)	25,27	-	-	25,27	
38. วิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2512-2517	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	วิชาจิตวิทยา (1)	-	-	-	-	
39. วิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2513	วิชาการศึกษา	9	-	3	✓	-	-	3	3	4	-	-	-	3	6	-	3	3	3	วิชาจิตวิทยา (1)	49	-	-	49	
40. วิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2513	วิชาการศึกษา	9	-	-	-	-	-	3	4	-	-	-	-	3	-	3	3	3	-	วิชาจิตวิทยา (1)	34	-	-	34	
41. วิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2515	วิชาการศึกษา	8	-	1	2	-	-	2	-	4	-	-	2	-	3	-	2	-	2	วิชาจิตวิทยา (1)	28	6	-	34	
42. วิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2515	วิชาฯ	8	3	-	-	-	-	3-6	6	2-6	2-6	-	2	-	2	-	2	2	2	วิชาจิตวิทยา (1)	24-45	16-1	-	30-54	

* รวมวิชาบังคับของภาควิชาจิตวิทยาของวิทยาลัยพณิชยการ พ.ศ. 2504 : 24)

ลักษณะเด่นของวิชาครูในช่วงนี้มี 5 ประการ ดังนี้

1. การฝึกสอนยังเป็นวิชาที่ได้รับการเน้นเช่นเดียวกับ 2 ช่วงที่ผ่านมา ขยายรายละเอียดของวิชามากขึ้น เช่น เพิ่มวิชาวิธีสอนวิชาอาชีพ วิธีสอนวิชาสามัญ
2. หลักการปฏิบัติได้รับความสนใจมากขึ้นกว่าใน 2 ช่วงที่ผ่านมา ดังจะเห็นได้จากวิชาหลักการศึกษา วิชาหลักการสอน ปรากฏในเกือบทุกหลักสูตรในช่วงนี้
3. หลักทฤษฎีทางการศึกษาที่เป็นพื้นฐาน เริ่มได้รับความสนใจมากขึ้น แต่ไม่ครอบคลุม คือ เริ่มมีวิชาในกลุ่มจิตวิทยาในหลักสูตรในระดับต้น ๆ ของช่วงนี้ และเพิ่มมากขึ้นในระยะปลาย ๆ ช่วง
4. ภาพของครูที่เป็นผู้ปฏิบัติการในโรงเรียนทั้งการสอนและการบริหาร เริ่มเปลี่ยนเป็นภาพของผู้ที่เป็นผู้ปฏิบัติการสอนและสนับสนุนการสอน ดังจะเห็นได้จากการบริหารโรงเรียนและการปกครองนักเรียนปรากฏอยู่เพียง 9 หลักสูตร จาก 42 หลักสูตรในช่วงนี้ ในขณะที่วิชาการสอนขยายตัวกว้างขวางขึ้น วิชาแนะแนว การวัดและประเมินผล วิจัยการศึกษา โสวัตต์ศึกษา เริ่มปรากฏขึ้นในปี พ.ศ. 2496 และเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ
5. ครูยังคงความเป็นนักปฏิบัติอยู่เช่นเดิมดัง 2 ช่วงที่ผ่านมา เรื่องการปลูกฝังให้ครูมีโลกทัศน์ที่กว้างขวางก็ยังคงไม่ได้รับความสนใจอยู่เช่นเดิม เช่นกัน ดังจะเห็นว่า ประวัติการศึกษา ปรัชญาการศึกษา เศรษฐกิจการเมืองการปกครอง ตลอดจนเหตุการณ์ปัจจุบันยังไม่ได้รับความสนใจในหลักสูตรอยู่เช่นเดิม

ประมวลลักษณะทั้ง 5 ข้างต้นแล้ว แสดงว่าการครุศึกษาในช่วงนี้ ระยะแรก ๆ เน้นทักษะสูง เพื่อใช้ได้ทันที ทักษะที่เน้นเป็นทักษะทางการสอน ครั้นระยะหลัง ๆ มีเรื่องของการสนับสนุนการสอนเพิ่มขึ้น กล่าวคือ ครูเริ่มทำหน้าที่ครูมากขึ้น ภาพเหล่านี้ปรากฏชัดเจนในหลักสูตรปริญญาตรีและอนุปริญญาครุศาสตร์ พ.ศ. 2498 และหลักสูตรวิทยาลัยวิชาการศึกษา พ.ศ. 2502

ง. หมวดวิชาเฉพาะ

วิชาเฉพาะของหลักสูตรการครุศึกษาในช่วงนี้ หมายถึง หมวดวิชา เนื้อหาที่ผู้เรียนเลือก หรือหมวดวิชาที่เป็นเนื้อหาหลักของหลักสูตรการครุศึกษาของการฝึกหัดครูเฉพาะทาง หรือฝึกหัดครูวิชาอาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความชำนาญในหมวดวิชานั้นเป็นพิเศษ เพื่อออกไปสอนหรือปฏิบัติงานสนับสนุนการสอน มีทั้งวิชาสามัญและวิชาอาชีพ รูปแบบการจัดและรายชื่อวิชาที่กำหนดให้เป็นวิชาเฉพาะปรากฏในตารางที่ 32

ตารางที่ ๖๒ งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๗

ชื่อโครงการ	การเสนอ										งบผูกพัน	งบอุดหนุน	
	งบดำเนินงาน		งบอุดหนุน										
	งบดำเนินงาน		งบอุดหนุน										
	งบดำเนินงาน	งบดำเนินงาน	งบอุดหนุน	งบอุดหนุน	งบอุดหนุน	งบอุดหนุน	งบอุดหนุน	งบอุดหนุน	งบอุดหนุน	งบอุดหนุน			
๑. ศึกษาค้นคว้าวิจัย พ.ศ. ๒๕๕๖	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
๒. อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๖	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
๓. งบอุดหนุน พ.ศ. ๒๕๕๖	-	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
๔. ศึกษาค้นคว้าวิจัย พ.ศ. ๒๕๕๖	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
๕. งบอุดหนุน พ.ศ. ๒๕๕๖	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
๖. งบอุดหนุน พ.ศ. ๒๕๕๖	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
๗. งบอุดหนุน พ.ศ. ๒๕๕๖	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
๘. งบอุดหนุน พ.ศ. ๒๕๕๖	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
๙. งบอุดหนุน พ.ศ. ๒๕๕๖	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
๑๐. งบอุดหนุน พ.ศ. ๒๕๕๖	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
๑๑. งบอุดหนุน พ.ศ. ๒๕๕๖	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
๑๒. งบอุดหนุน พ.ศ. ๒๕๕๖	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
๑๓. งบอุดหนุน พ.ศ. ๒๕๕๖	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
๑๔. งบอุดหนุน พ.ศ. ๒๕๕๖	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
๑๕. งบอุดหนุน พ.ศ. ๒๕๕๖	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
๑๖. งบอุดหนุน พ.ศ. ๒๕๕๖	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
๑๗. งบอุดหนุน พ.ศ. ๒๕๕๖	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
๑๘. งบอุดหนุน พ.ศ. ๒๕๕๖	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
๑๙. งบอุดหนุน พ.ศ. ๒๕๕๖	-	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
๒๐. งบอุดหนุน พ.ศ. ๒๕๕๖	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
๒๑. งบอุดหนุน พ.ศ. ๒๕๕๖	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
๒๒. งบอุดหนุน พ.ศ. ๒๕๕๖	-	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
๒๓. งบอุดหนุน พ.ศ. ๒๕๕๖	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
๒๔. งบอุดหนุน พ.ศ. ๒๕๕๖	-	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

ชื่อโครงการ	ประเภทโครงการ		การดำเนินงาน										หน่วยการดำเนินงาน	หมายเหตุ		
	งบลงทุน	งบดำเนินงาน	งบดำเนินงาน													
			งบดำเนินงาน							งบดำเนินงาน						
			งบดำเนินงาน	งบดำเนินงาน	งบดำเนินงาน	งบดำเนินงาน	งบดำเนินงาน	งบดำเนินงาน	งบดำเนินงาน	งบดำเนินงาน	งบดำเนินงาน	งบดำเนินงาน				
25.7. ค่าฝึก ขนบกฝึกหัดครูอุตสาหกรรมปี พ.ศ. 2502	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
26. งบค่าหนังสือราชการวิทยานิพนธ์ พ.ศ. 2504	-	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	-	-	-
27.4 งบวิจัยทางวิทยาศาสตร์ พ.ศ. 2504	-	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	-	-	-
28. งบค่าหนังสือราชการวิทยานิพนธ์ พ.ศ. 2508	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-
29. งบค่าหนังสือราชการวิทยานิพนธ์ พ.ศ. 2508	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-
30. งบค่าหนังสือราชการวิทยานิพนธ์ พ.ศ. 2510	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-
31. งบค่าหนังสือราชการวิทยานิพนธ์ พ.ศ. 2510	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-	-
32. งบค่าหนังสือราชการวิทยานิพนธ์ พ.ศ. 2510	-	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	-	-	-
33. งบวิจัย ค. ค่าฝึกหัดครู พ.ศ. 2511	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-
34. งบวิจัย ค. ค่าฝึกหัดครู พ.ศ. 2511	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-
35. งบค่าหนังสือราชการวิทยานิพนธ์ พ.ศ. 2511	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-
36. งบค่าหนังสือราชการวิทยานิพนธ์ พ.ศ. 2511	-	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	-	-	/
37. งบค่าหนังสือราชการวิทยานิพนธ์ พ.ศ. 2512	/	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-
38. งบค่าหนังสือราชการวิทยานิพนธ์ พ.ศ. 2512-2517	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	/	-
39. งบค่าหนังสือราชการวิทยานิพนธ์ (4 D) พ.ศ. 2513	-	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	-	-	-
40. งบค่าหนังสือราชการวิทยานิพนธ์ (2 D) พ.ศ. 2513	-	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	-	-	-
41. งบค่าหนังสือราชการวิทยานิพนธ์ พ.ศ. 2515	-	งบดำเนินงาน	-	-	/	/	/	/	/	/	/	/	/	-	-	-
42. งบค่าหนังสือราชการวิทยานิพนธ์ 4 D พ.ศ. 2515	-	งบดำเนินงาน	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	-	-	-

หมายเหตุ: 1. งบดำเนินงาน เป็นโครงการที่ดำเนินการใน 22 โครงการ มี ค่าใช้จ่ายรวม 2,200,000 บาท และงบดำเนินงาน 7,100,000 บาท รวมเป็น 9,300,000 บาท 2. งบดำเนินงาน เป็นโครงการที่ดำเนินการใน 22 โครงการ มี ค่าใช้จ่ายรวม 2,200,000 บาท และงบดำเนินงาน 7,100,000 บาท รวมเป็น 9,300,000 บาท

หมวดวิชาเฉพาะในหลักสูตรครุศึกษาในช่วงนี้มีลักษณะเด่น 2 ประการ ดังนี้

1. ในระยะต้น ๆ ของช่วงนี้ หลักสูตรการครุศึกษากำหนดการผลิตเป็น ครูผู้สอนระดับประถม และระดับมัธยมเป็นส่วนใหญ่ แต่ครั้งปลาย ๆ ช่วง หลักสูตรเริ่มมุ่งผลิต ครูสอนวิชาเฉพาะมากขึ้น ดังปรากฏว่ามีการแยกวิชาเอกวิชาโทมากขึ้น โดยเฉพาะในหลักสูตร ระดับปริญญาตรี การแยกเป็นระดับประถมและระดับมัธยมก็ยังมีอยู่ แต่บางหลักสูตรไม่ระบุระดับ แล้ว

2. จำนวนหลักสูตรที่เปิดวิชาเฉพาะที่เป็นวิชาสามัญ มีมากกว่าจำนวนหลักสูตรที่เปิดวิชาเฉพาะเป็นวิชาอาชีพ

จ. หมวดวิชาเลือก

หมวดวิชาเลือก หมายถึง หมวดวิชาที่มีวิชาที่ไม่ได้จัดไว้ในหมวดวิชาสามัญ หมวดวิชาอื่น ๆ หมวดวิชาครู และหมวดวิชาเฉพาะ เป็นหมวดวิชาที่เริ่มมีในหลักสูตรการครุศึกษาในช่วงนี้ มี 2 ลักษณะคือ 1) เป็นวิชาที่สัมพันธ์กับหมวดวิชาเฉพาะในหลักสูตรนั้น มีทั้งวิชาสัมพันธ์ที่บังคับให้เรียนและวิชาสัมพันธ์ที่บังคับให้เลือกเรียน และ 2) เป็นวิชาที่ให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้นอกเหนือจากวิชาเฉพาะ โดยเลือกเรียนตามความสนใจและประโยชน์ส่วนตน

หลักสูตรการครุศึกษาที่มีวิชาสัมพันธ์ คือ 1) หลักสูตรฝึกหัดครูมัธยม โรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษา พ.ศ. 2491 กำหนดให้ผู้เรียนทั้งแผนการช่างสตรี แผนกช่างก่อสร้าง และแผนกพาณิชยการ เรียนวิชาบังคับสำหรับโรงเรียนอาชีวศึกษา หลักสูตรจัดแยกวิชานี้ ออกจากหมวดวิชาสามัญ หมวดวิชาครู และหมวดวิชาเฉพาะ 2) หลักสูตรปริญญาตรีและอนุปริญญาครุศาสตร์ พ.ศ. 2498 มีรายวิชาสัมพันธ์ที่ให้ผู้เรียนเลือกเรียน เช่น การอภิปรายทางการศึกษา ความรู้ทั่วไป ภาษาอังกฤษ อาชีวศึกษา ครุศึกษา วรรณกรรมเด็ก การสอนเสริม การศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ เป็นต้น 3) หลักสูตรประโยคครูประถมอาชีวศึกษา พ.ศ. 2499 กำหนดให้ผู้เรียนทั้งแผนกวิชาช่างไม้ปลุกสร้าง และแผนกการช่างสตรี เรียนวิชาการบังคับ 4) หลักสูตรปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต 2 ปี พ.ศ. 2502 มีรายวิชาสัมพันธ์กำหนดให้รายวิชาการศึกษามูลฐานและผู้ใหญ่ การอาชีวศึกษาและการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ เป็นรายวิชาบังคับและมีรายวิชาให้เลือก เช่น ครุศึกษา วรรณกรรมสำหรับเด็ก กิจกรรมการเล่นและนันทนาการสำหรับเด็ก/วัยรุ่น นิรภัยศึกษา และการสอนซ่อมเสริม เป็นต้น 5) หลักสูตรอนุปริญญาครุศาสตร์ (1) ปี พ.ศ. 2502 มีรายวิชาสัมพันธ์ที่บังคับให้เรียน คือการอภิปรายเรื่องที่น่าสนใจทางการศึกษา ความรู้ทั่วไป ภาษาอังกฤษ ภาคปฏิบัติ 1 และ 2 6) หลักสูตรประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยมวิชาชีพชั้นสูง พ.ศ. 2509 มีรายวิชาในหมวดวิชาสัมพันธ์ให้เลือกเรียนรายวิชาวัสดุการช่างและโลหะ

วิทยา และ 7) หลักสูตรแผนกฝึกหัดครูมัธยมระดับวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพ พ.ศ. 2511 มีหมวดวิชาสัมพันธ์ กำหนดให้เลือกเรียนวิชา เช่น การจัดโรงงาน ศิลปวิจิทัศน์ และ ศิลปประดิษฐ์ เป็นต้น

หลักสูตรการครุศึกษาที่มีวิชาเลือกเสรี คือ 1) หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง พ.ศ. 2504 มีวิชาเลือกคือ ก. วิชาเอก และ ข. วิชาเลือกเสรี ใช้ชื่อว่าเลือกเสรีแต่กำหนดวิชาให้เลือกคือ เกษตรกรรม ศิลปศึกษา หัตถศึกษา และพลานามัย 2) หลักสูตร 4 ปี ปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต พ.ศ. 2504 มีหมวดวิชาเลือกเสรี โดยมีรายชื่อรายวิชาของคณะครุศาสตร์ที่ให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ แต่ระบุว่าผลิตสามารถเลือกเรียนจากคณะอื่นได้ ถ้าไม่ขัดกับระเบียบ 3) หลักสูตรปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ (4 ปี) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2512 มีวิชาเลือกเสรี นักศึกษาสามารถเลือกเรียนได้จากรายวิชาของคณะศึกษาศาสตร์หรือคณะอื่น ๆ แต่กำหนดให้ผู้เรียนการสอนภาษาเลือกเรียนได้มากกว่าผู้อื่น คือ เลือกเรียนได้อย่างน้อย 15 หน่วยกิต ผู้เรียนการสอนวิชาอื่น ๆ เลือกเรียนได้อย่างน้อย 9 หน่วยกิต 4) หลักสูตรปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ (2 ปี) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2513 และ 5) หลักสูตรปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต 4 ปี พ.ศ. 2515 มีหมวดวิชาเลือกเสรี โดยระบุให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ในสิ่งที่ตนสนใจและเห็นว่า เป็นประโยชน์

จากสาระเนื้อหาของหลักสูตรดังกล่าว พบว่า หลักสูตรการครุศึกษาในช่วงนี้ส่วนใหญ่จัดสาระเนื้อหาออกเป็นหมวดวิชาใหญ่ ๆ นอกจากมีหมวดวิชาสามัญและหมวดวิชาครู เหมือนกับหลักสูตรการครุศึกษาในช่วงก่อนหน้านั้น ยังมีหมวดวิชาเฉพาะและหมวดวิชาเลือก หรือหมวดวิชาสัมพันธ์หรือหมวดวิชาเลือกเสรี เพิ่มเข้ามาเป็นครั้งแรก

ในระยะแรก ๆ ของหลักสูตรช่วงนี้ วิชาครูแม้จะมีการขยายตัวออกไปเรื่อย ๆ ก็ยังคงเน้นที่การสอน ต่อมาวิชาครูเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง เมื่อมีการประกาศใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2498 เพื่อเป็นหลักสูตรสำหรับโรงเรียนฝึกหัดครูในสังกัดกรมการฝึกหัดครูทุกแห่ง แนวคิดของวิชาครูมีการคลี่คลาย นอกจากวิชาการศึกษายังมีการเรียนจิตวิทยาการศึกษา พัฒนาการเด็ก หลักการสอน และวิธีสอนวิชาเฉพาะ วิชาครูเปลี่ยนเป็นหมวดวิชาการศึกษา กลุ่มวิชาชีพครู แสดงว่าแนวคิดเริ่มเปลี่ยนจากการสอนมาเป็น เรื่องของการศึกษาความเป็นครูเริ่มมาเปลี่ยนเป็นหมักการศึกษานั่น พร้อม ๆ ก็มีการจัดเป็นวิชาเอกและวิชาโท ซึ่งแสดงกิจกรรมเป็น specialist มากขึ้น

2.2 การสอน

เมื่อพิจารณาโครงสร้างสาระเนื้อหาของหลักสูตรการครุศึกษาตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า ในช่วงนี้หลักสูตรเริ่มจัดรวมเนื้อหาวิชาย่อยเข้าเป็นหมวดวิชาใหญ่ ๆ 4 หมวดวิชาประกอบกันเป็นโครงสร้างของหลักสูตร แต่การเรียกชื่อหมวดวิชายังแตกต่างกันมาก ในแต่ละหมวดวิชาจัดให้มีทั้งวิชาบังคับ วิชาบังคับเลือก และวิชาเลือก หมวดวิชาทั้ง 4 หมวด คือ

1. หมวดวิชาสามัญ มีวิชาหลัก ๆ เหมือนวิชาสามัญของหลักสูตรการครุศึกษาในช่วง พ.ศ. 2456-2488 แต่บางหลักสูตรจัดรวมเป็นกลุ่มวิชาเดียวกัน เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ พลศึกษา-สุขศึกษา (พลานามัย) วิชาสังคมศึกษาบางหลักสูตรเรียกเป็นวิชาสังคมศาสตร์ มีวิชาบังคับใหม่ ๆ เช่น การใช้ห้องสมุด ปรัชญา จิตวิทยาทั่วไป วัฒนธรรมศึกษา และมนุษยธรรมศึกษา เป็นต้น

2. หมวดวิชาครูหรือวิชาการศึกษา มีรายวิชาบังคับเพิ่ม เช่น หลักสูตร ประถมศึกษา / มัธยมศึกษา การประถมศึกษา / มัธยมศึกษา / อาชีวศึกษา จิตวิทยาพัฒนาการ จิตวิทยาวัยรุ่น จิตวิทยาทดลอง การแนะแนว สถิติการศึกษา การวัดและประเมินผลการศึกษา การวิจัยการศึกษา โสตทัศนูปกรณ์ สัมมนาการศึกษา และการวิเคราะห์วิชาชีพ เป็นต้น วิชา การฝึกสอนให้ปฏิบัติโดยการสังเกตการสอนและทำหน้าที่ในโรงเรียนอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา หรือวิทยาลัยที่เป็นสาขา ในบางหลักสูตรมีการฝึกหัดสอนทั้งวิชาสามัญและวิชาอาชีพ

3. กลุ่มวิชาเฉพาะ มีเรียนในบางหลักสูตรเท่านั้น จัดออกเป็น 2 ลักษณะคือ วิชาเฉพาะโดยไม่แยกเป็นวิชาเอก-วิชาโทและจัดเป็นวิชาเอก-วิชาโท วิชาที่จัดให้ศึกษามีทั้งเพื่อออกไปทำการสอน และปฏิบัติงานสนับสนุนการสอน วิชาที่ให้ศึกษาเพื่อออกไปทำการสอนทั้งวิชาสามัญ และวิชาอาชีพ

4. หมวดวิชาอื่น ๆ มีเรียนในบางหลักสูตรเท่านั้น เป็นหมวดวิชาที่มี 2 ลักษณะ คือ เป็นวิชาสัมพันธ์ และวิชาเลือกเสรี

ตามหลักฐานที่ระบุเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรการครุศึกษาในช่วงนี้อาจกล่าวได้ว่าการสอนตามหลักสูตรการครุศึกษาในช่วงนี้มี 2 ส่วนเหมือนกับการสอนในช่วงการครุศึกษาเพื่ออาชีพ การสอนในช่วงการครุศึกษาเพื่ออาชีพ คือ การสอนในส่วนที่เป็นภาคทฤษฎีและการสอนในส่วนที่เป็นภาคปฏิบัติ โดยระบุไว้ชัดเจนในเอกสารหลักสูตรบางฉบับ ดังปรากฏในตารางที่ 33

ชื่อหลักสูตร	กิจกรรมเสนอแนะ
1. ผูกหัตถ์ครูการเรือน พ.ศ.2490	ไม่พบหลักฐาน
2. นาฏศิลป์ชั้นกลางและสูง พ.ศ.2490	หมวดวิชาศิลปศึกษา : ให้ศึกษาทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ
3. ประโยคครูประณม พ.ศ.2491	ควรส่งเสริมให้มีกิจการอื่น ๆ ด้วย เช่น การแสดงละคร ใ้เวที พาเยี่ยมชมสถานที่และพักผ่อน
4. ผูกหัตถ์ครูมัธยม โรงเรียนผูกหัตถ์ครูอาชีพศึกษา พ.ศ.2491	ให้มีการฝึกหัดทั้งการช่างออกแบบ ให้มีความรู้ความชำนาญ
5. ประโยคครูมัธยม พ.ศ.2492	ควรส่งเสริมให้มีการอื่น ๆ ด้วย เช่น การแสดงละคร ใ้เวที พาเยี่ยมชมสถานที่และพักผ่อน
6. ประโยคครูการเรือน พ.ศ.2492	ไม่พบหลักฐาน
7. ประโยคครูอนุบาล พ.ศ.2495	มีชั่วโมงส่งเสริมการเรียนรู้ภาคปฏิบัติต่อชั่วโมง วิชาครู : ก.ภาคทฤษฎี ข.ภาคปฏิบัติ เช่น ศึกษานอกสถานที่
8. ประโยคครูมูล พ.ศ.2495	การสอนภาคปฏิบัติ : การสอนในที่ประชุมและในโรงเรียน
9. ประโยคครูประถมกสิกรรม พ.ศ.2495	ตามปกติในวันหนึ่งให้เรียนภาคทฤษฎีในห้อง 4 ชั่วโมง และภาคปฏิบัติกลางแจ้งเข้าเย็นอีก 4 ชั่วโมง
10. ประโยคผูกหัตถ์ครูพลศึกษา พ.ศ.2495	แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ในทางเสรี
11. ประโยคครูมัธยมศึกษาการงานต้นทศ พ.ศ.2496	ไม่พบหลักฐาน
12. นาฏศิลป์ชั้นกลางและสูง พ.ศ.2496	ใช้วิธีการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก มีการอภิปรายและค้นคว้าด้วย ภาคปฏิบัติใช้วิธีการสอนโดยอาศัยความจำในการร้องเพลง

ชื่อหลักสูตร	กิจกรรม เสนอแนะ
13. ประโยคक्रमมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.2497	ไม่พบหลักฐาน
14. วิทยาลัยหมู่บ้านจอมบึง พ.ศ.2497	ไม่พบหลักฐาน
15. ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ.2498	ควรส่งเสริมให้มีกิจการอื่น ๆ ด้วย เช่น การแสดงละคร ใ้เวที พาเยี่ยมชมสถานที่ และพักผ่อน
16. ปริญญาตรีและอนุปริญญาครุศาสตร์ พ.ศ.2498	ไม่พบหลักฐาน
17. ประโยคครูและอนุปริญญาครุศาสตร์ พ.ศ.2498	วิชาการช่างที่จำเป็นต้องสอนภาคทฤษฎีด้วยก็ให้แบ่งเวลาที่กำหนดไว้ หรือจะสอนควบกันไปกับการปฏิบัติเลยก็เคยทำได้
18. ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ.2502	เชิญวิทยากรบรรยาย จัดทัศนจร ทำรายงานการค้นคว้าและอภิปราย ใช้หนังสือ อุเทศ ฉายภาพยนตร์ ปรากฏา ฯลฯ
19. ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต 4 ปี พ.ศ.2502	ไม่พบหลักฐาน
20. ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต 2 ปี พ.ศ.2502	ไม่พบหลักฐาน
21. อนุปริญญาครุศาสตร์ 1 ปี พ.ศ.2502	ไม่พบหลักฐาน
22. วิทยาลัยวิชาการศึกษา พ.ศ.2502	Lecture, Book Report, Term Paper, Individual Report, Committee work, Panel
23. ครูมัธยม เกษตรกรรม ว. เกษตรกรรม พ.ศ.2503	ศึกษาอบรมหนักไปทางปฏิบัติ กิจกรรมพิเศษ เช่น ทำสวน เพาะชำ คนตรีและขับร้อง ทัศนศึกษา ปรากฏา ใ้เวที ฯลฯ

ตารางที่ 33 (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	กิจกรรม เสนอแนะ
24. นาฏศิลป์ชั้นกลางและสูง พ.ศ.2503	ไม่พบหลักฐาน
25. ว.เทคนิค แผนกฝึกหัดครูอุตสาหกรรมศิลป์ พ.ศ.2503	มีการฝึกงานและดูงาน
26. ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง พ.ศ.2504	ไม่พบหลักฐาน
27. 4 ปี ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต พ.ศ.2504	แผนการเรียนแบ่งเป็น ภาคปฐกถาและปฏิบัติการ ให้มีการจัดหน่วยวิทย สังกศและทดลองจิตวิทยา ฯลฯ
28. ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ.2508	ไม่พบหลักฐาน
29. ประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยมวิชาชีพชั้นสูง พ.ศ.2509	ตารางอัตราเวลาเรียนแบ่ง เป็นภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ
30. ประกาศนียบัตรครูอนุบาล พ.ศ.2510	ไม่พบหลักฐาน
31. ประกาศนียบัตรครูประณีต ผู้จบ ม.ปลาย พ.ศ.2510	ไม่พบหลักฐาน
32. ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง พ.ศ.2510	ไม่พบหลักฐาน
33. ครูมัธยม ว.เทคนิคกรุงเทพ พ.ศ.2511	ไม่พบหลักฐาน
34. ครูมัธยมระดับวิชาชีพชั้นสูง ว.เทคนิคกรุงเทพ พ.ศ.2511	ไม่พบหลักฐาน
35. ประกาศนียบัตรครูเทคนิคชั้นสูง ว.เทคนิคธนบุรี พ.ศ.2511	ตารางอัตราเวลาเรียนแบ่ง เป็นภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ
36. ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ ม.สงขลารา พ.ศ.2511	แผนกำหนดการศึกษาแบ่ง เป็นภาคปฐก-สอน/ภาคปฏิบัติ
37. ครุศาสตรอุตสาหกรรมบัณฑิต พระจอมเกล้า พระนครเหนือ พ.ศ.2512	ไม่พบหลักฐาน

ตารางที่ 33 (ต่อ)

ชื่อหลักสูตร	กิจกรรม เสนอแนะ
38. วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี พ.ศ.2512-2517	ไม่พบหลักฐาน
39. ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ (4 ปี) ม. เชียงใหม่ พ.ศ.2513	ไม่พบหลักฐาน
40. ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ (2 ปี) ม. เชียงใหม่ พ.ศ.2513	ไม่พบหลักฐาน
41. ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ ม.ขอนแก่น พ.ศ.2515	ไม่พบหลักฐาน
42. ปริญญาตรีศาสตรบัณฑิต 4 ปี จุฬาฯ พ.ศ.2515	มีทั้งภาคบรรยายและภาคปฏิบัติ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากตาราง พบว่า การสอนในภาคทฤษฎีนั้น ใช้วิธีการปาฐกถาหรือบรรยายเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีการใช้วิธีอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น การให้ศึกษาค้นคว้า การทำรายงาน การอภิปราย ทักษะศึกษา และวิทยาการ เป็นต้น อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการสอนที่มีมากขึ้นคือหนังสือ เอกสารหรือหนังสือประกอบการสอนและภาพยนตร์

การสอนในภาคปฏิบัตินั้น คือการให้ฝึกหัด การทดลอง การสาธิต การสังเกต การศึกษานอกสถานที่ และการปฏิบัติจริงในวิชาการฝึกสอน

ในการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติมีทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน แต่ตามหลักฐาน อาจกล่าวได้ว่า การสอนในหลักสูตรหลังจากหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2498 จึงเริ่มเปลี่ยนเป็นระบบหน่วยกิตและเวลาเรียนลดจาก 6 วันต่อสัปดาห์ เหลือ 5 วันต่อสัปดาห์ การสอนนอกชั้นเรียนส่วนใหญ่เป็นการให้ศึกษาตามล้าบัง

2.3 การประเมินผลการศึกษา

การประเมินผลการศึกษาตามหลักสูตรการครุศึกษาไทยในช่วงนี้ ตามหลักฐาน อาจกล่าวได้ว่ามี 2 ระบบ คือระบบคะแนน และระบบหน่วยกิต โดยหลักสูตรฉบับก่อนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2498 ยังคงเป็นระบบคะแนนเหมือนกับหลักสูตรการครุศึกษาในช่วงก่อนหน้านั้น หลักสูตรการครุศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการระบุเสมอว่าการสอบไล่ให้เป็นไปตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ การสอบไล่เพื่อเลื่อนชั้นและรับประกาศนียบัตรให้มีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเกณฑ์การตัดสินส่วนใหญ่ คือ ต้องได้คะแนนรวมร้อยละ 50 หรือ 60 ตัวอย่างของระเบียบการประเมินผลระบบคะแนนมีดังเช่น ในหลักสูตรประโยคฝึกหัดครูพลศึกษา พ.ศ. 2495 ได้ระบุไว้ว่า

...การสอบไล่เพื่อเลื่อนชั้นและรับประกาศนียบัตรให้มีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยกำหนดคะแนนรวมในหมวดของวิชาแต่ละอย่างต้องได้ร้อยละ 50 ขึ้นไป จึงจะถือว่าสอบไล่ได้ แต่โดยเฉพาะการสอบเลื่อนชั้นปีที่ 1 ไปเรียนต่อปีที่ 2 และชั้นปีที่ 3 เพื่อไปเรียนต่อในปีที่ 4 นั้น ต้องได้คะแนนในหมวดวิชาแต่ละอย่างร้อยละ 60 ขึ้นไป

ส่วนการสอบไล่เพื่อรับประกาศนียบัตรให้ถือเกณฑ์ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ก. ผู้สอบไล่ได้ชั้นฝึกหัดครูปีที่ 1 ต้องได้คะแนนรวมในหมวดของวิชาแต่ละอย่างร้อยละ 50 ขึ้นไป ให้ประกาศนียบัตรประโยคครูพลศึกษาตรี (พ.ต.)
- ข. ผู้สอบไล่ได้ชั้นฝึกหัดครูปีที่ 3 ต้องได้คะแนนรวมในหมวดของวิชาแต่ละอย่างร้อยละ 50 ขึ้นไป ให้ประกาศนียบัตรประโยคครูพลศึกษาโท (พ.ท.)

ค. ผู้สอบไล่ได้ชั้นฝึกหัดครูปีที่ 5 ต้องได้คะแนนรวมในหมวดของวิชาแต่ละอย่างร้อยละ 60 ขึ้นไป ให้ประกาศนียบัตรประโยคครูพลศึกษาโท (พ.อ.)

ง. ผู้สมัครมาเรียนในชั้นปีที่ 3 เมื่อได้เข้าศึกษาในโรงเรียนต่อไปแล้วยังสอบไล่ไม่ได้ตามเกณฑ์จะรับประกาศนียบัตรประโยคครูพลศึกษาจะขอรับประกาศนียบัตรประโยคครูพลศึกษาที่ต่ำกว่าชั้นซึ่งตนศึกษาอยู่ไม่ได้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2945 (2) : 4)

สำหรับการประเมินผลโดยใช้ระบบหน่วยกิตนั้น เริ่มมีปรากฏเป็นหลักฐานชัดเจนในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พ.ศ. 2498 ระบบหน่วยกิตนี้มีเกณฑ์ที่สำคัญคือ 1) ต้องเรียนวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรให้ครบจำนวนหน่วยกิตที่กำหนดไว้ 2) ต้องมีเวลาเรียนไม่ต่ำกว่า 80% ของเวลาเรียนทั้งหมด 3) การให้คะแนนแต่ละวิชาคำนวณตามวิธีการสถิติและให้แบ่งเป็นระดับคือ A-B-C-D- และ E โดยมีค่าของระดับคือ 4-3-2-1 และ 0 ตามลำดับ การตัดสิน ได้-ตก ประจำปี ให้ถือคะแนนเฉลี่ยของทุกวิชารวมกัน ต้องทำคะแนนรวมให้เท่ากับ C หรือ 2.00 ขึ้นไป และการคิดคะแนนมักจะรวมผลงานประจำปีและการสอบไล่ 4) คะแนนฝึกสอนต้องไม่ต่ำกว่า C หรือ 2 และ 5) ในบางหลักสูตรระบุไว้ว่าต้องประพฤติดีด้วย จึงจักถือเป็นผู้สำเร็จได้รับปริญญา นอกจากนี้หลักสูตรการครูศึกษาระดับปริญญาตรี มีการให้เกียรตินิยมอันดับหนึ่งและอันดับ 2 แก่ผู้ที่ไม่เคยสอบตกในวิชาใด ๆ และได้คะแนนเฉลี่ยสะสมสูงถึงระดับที่ตั้งไว้

สรุป

ในช่วงนี้ทั้งหมด 28 ปี ปรากฏว่ามีสถาบันครูศึกษาเพิ่มขึ้นอีก 33 แห่ง เปิดแผนกและชั้นเพิ่มขึ้นถึง 10 แผนก แสดงให้เห็นว่ามีการขยายตัวทางการครูศึกษาในอัตราที่สูงกว่า 2 ช่วงที่ผ่านมา ในแง่หลักสูตรเริ่มปรากฏว่ามีความเป็นกิจลักษณะเพิ่มขึ้น ดังจะเห็นได้จากมีเป้าหมายของหลักสูตรชัดเจน (26 ฉบับจาก 42 ฉบับ) โดยเฉพาะระบุลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษา ซึ่งก็มีลักษณะที่เห็นสอดคล้องกัน คือ ให้ความสำคัญความสามารถและเจตคติในอันที่จะเข้าปฏิบัติงานในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพตามแผนพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้ให้มีลักษณะเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ (specialist) ยิ่งขึ้นกว่าในช่วงก่อนหน้านั้น เช่น ให้เป็นได้ทั้งวิศวกรและครูช่าง ให้เป็นผู้มีความรู้ในด้านวิชาสามัญและด้านวิชาการศึกษาเป็นอยู่

สิ่งที่น่าสนใจ คือ ในบรรดาหลักสูตรการครูศึกษาทั้ง 42 ฉบับที่ใช้วิเคราะห์ในช่วงนี้มีอยู่ 30 หลักสูตรที่กำหนดให้เรียนภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ทั้งนี้มีสัดส่วนต่าง ๆ กันไปกับภาษาไทย และมี 12 หลักสูตรที่ไม่ปรากฏให้เรียนวิชาภาษาไทย วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์

และสังคมไทย เป็นวิชาบังคับกำหนดให้เรียนในหลักสูตร 25 ฉบับ 22 ฉบับ และ 26 ฉบับ ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังมีวิชาต่าง ๆ เพิ่มขึ้นมากมายในลักษณะหมวดวิชาและรายวิชา เช่น หมวดวิชาศิลปศึกษา ดนตรี ชุมชนไทย การปกครอง เศรษฐศาสตร์ และอื่น ๆ

ในด้านวิชาครู ปรากฏว่ามีวิชาทางการศึกษาที่นอกเหนือจากวิชาการสอนและการฝึกสอน เพิ่มมากขึ้น เช่น การประถมศึกษา จิตวิทยาวัยรุ่น การวิจัยทางการศึกษา โสวัตต์ศนูปรกรณ์ สังคม การศึกษา วิชาที่เพิ่มขึ้นเหล่านี้ มีความสำคัญแยกเป็นระดับวิชาเอก วิชาโท แสดงให้เห็นถึง ภาพของการครุศึกษาที่เปลี่ยนแปลงจากการเน้นการสอน มาเป็นบุคลากรทางการศึกษาด้วย ผลผลิตของหลักสูตรในช่วงนี้ ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญทางการสอน แต่อาจเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญด้านการสนับสนุนการสอนแทน ผู้ที่เรียนวิชาครูในช่วงนี้ ย่อมต้องเรียนวิชาที่เพิ่มขึ้นเหล่านี้มากขึ้นกว่ายุคก่อน ๆ นอกจากนี้ เฉพาะวิชาการสอนก็ยังมีเทคนิคการสอนใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น เช่น การสอนแบบทฤษฎี กิจกรรมเสนอแนะที่ใช้ในการสอนนักศึกษาที่ยังปรากฏสอดคล้องกัน เช่น ให้ผู้สอนตามหลักสูตรการครุศึกษาสอนโดยให้นักศึกษาทำ Term Paper จัดทัศนาวจร สังเกตและทดลองจิตวิทยา การอภิปรายกลุ่มย่อย การสอนโดยใช้เครื่องช่วยสอน การสอนแบบ ศูนย์การเรียน นั่นก็คือ แม้กระทั่งครูผู้สอน ภาพก็ยังไม่เปลี่ยนไปจากครูผู้ถ่ายทอดวิชามาเป็นอย่างอื่น อาจจะเป็นบุคลากรทางการศึกษาที่จัดการให้เกิดการเรียนขึ้น ในยุคนี้ ความรู้ไม่ใช่สิ่งที่ถ่ายทอด จากครูสู่ผู้เรียนเสมอไปแล้ว

โดยภาพรวมแล้ว วิชาเลือกเสรียังมีไม่มากนักในหลักสูตรการครุศึกษาไทย ดังจะเห็นได้จากวิทยาลัยครูซึ่งผู้เรียนจะต้องเลือกเรียนเป็นชุด แต่ที่นักศึกษาจะได้เลือกเสรีจริง ๆ ก็มีเช่น หลักสูตรคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2513

นอกจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้น ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดอีกประการหนึ่งของหลักสูตรการครุศึกษาในช่วงนี้ คือ เงื่อนไขความสำเร็จหลักสูตร ซึ่งมีการกำหนดให้สะสมเป็นรายวิชา (โดยเฉพาะวิทยาลัยครู 36 แห่งทั่วประเทศ) กำหนดเวลาเรียนและระดับคะแนนที่ต้องได้ในแต่ละรายวิชา อันเรียกรวม ๆ ว่าระบบหน่วยกิต

ลักษณะต่าง ๆ ของหลักสูตรในช่วงนี้ แสดงถึงการพยายามปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการครุศึกษาให้ทันสมัยทัดเทียมอารยประเทศ ทั้งนี้โดยอิทธิพลจากผู้เชี่ยวชาญ จากประเทศที่ช่วยเหลือทางการเงิน การมีบุคลากรที่สำเร็จการศึกษามาจากประเทศที่ได้ชื่อว่าเจริญแล้ว การเปลี่ยนแปลงเพื่อความทันสมัยของประเทศในภาพรวมในทุกระบบไม่ว่าระบบเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

การครุศึกษาก็ทำหน้าที่สร้างกำลังคนเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงนี้ โดยที่การเปลี่ยนแปลงนี้มีค่อนข้างมากแต่เป็นแนวทางเดียวกันตลอดมา เป้าหมาย โครงสร้าง การสอน และการประเมินผลของหลักสูตรในช่วงนี้ อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดของการครุศึกษาในช่วงนี้มี 6 ประการ ดังนี้

1. แนวคิดแห่งการเป็นผู้ปฏิบัติในสถานศึกษา ยังปรากฏอยู่ต่อเนื่องจากช่วงแห่งการปฏิรูปบ้านเมือง และช่วงแห่งการพัฒนาอาชีพ
2. ความเป็นผู้ปฏิบัติ (ในข้อ 1) เริ่มเปลี่ยนจากการเน้นให้ครูเป็นผู้ที่สามารถปฏิบัติทางการสอนและบริหารมาเป็นครูผู้สามารถปฏิบัติทางการสอนและสนับสนุนการสอน การฝึกสอน เป็นภาพที่ยังชัดเจนเช่นเดียวกับ 2 ช่วงก่อน ความเป็นผู้ปฏิบัติดังกล่าว เริ่มมีหลักการและทฤษฎีรองรับยิ่งขึ้น และแยกแยะความเชี่ยวชาญเฉพาะทางยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการแบ่งระดับชั้น (ประถม มัธยม) การแยกความเชี่ยวชาญเฉพาะวิชาที่สอนก็ปรากฏชัดเจน
3. ภาพของครูที่เป็นคลังแห่งความรู้ แล้วถ่ายทอด ไปยังผู้เรียนยังปรากฏชัดอยู่ รวมทั้งการศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาต่อที่เป็นจุดหมายหนึ่งในหลักสูตรการครุศึกษาในช่วงนี้
4. เน้นการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญ ความซาบซึ้งในศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติ ทั้งนี้ เน้นความเป็นสากล
5. การจัดหลักสูตรอย่างสากล มีการใช้ระบบหน่วยกิต ส่วนต่าง ๆ ของหลักสูตรชัดเจนเป็นสัดส่วนและครอบคลุมยิ่งขึ้น วิชากว้างขวางขึ้น วิธีการสอนหลายวิธีเพิ่มขึ้นจากการสอนด้วยวิธีบรรยายปาฐกถา และการวัดและการประเมินผลก็มากวิธียิ่งขึ้น
6. แนวคิดงานราชการยังมีอยู่ แต่ลดความสำคัญลงไป

อาจสรุปแนวคิดในการครุศึกษาในช่วงนี้ว่าเป็นแนวคิดของการครุศึกษาเพื่อความทันสมัย เนื่องจากตัวหลักสูตรเองก็มีลักษณะแห่งความเป็นสากลชัดกว่า 2 ช่วงที่ผ่านมา และเน้นผลิตครูที่สามารถพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญได้ ทั้งนี้ ใช้ชุมชนเมืองเป็นมาตรฐานของความเจริญนั้น โดยที่ชุมชนเมืองก็อาศัยต่างประเทศเป็นแบบอย่างของความเจริญอีกต่อหนึ่ง ความเชื่อมต่อของแนวคิดนี้อาศัยผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ ความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ตลอดจนเจ้าหน้าที่วิชาการไทยที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศเป็นตัวเชื่อมโยง

อย่างไรก็ตามภาพของครูซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติก็ยังคงมีอยู่ในช่วงนี้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า โดยเนื้อแท้แล้ว แนวคิดของการครุศึกษาก็คือ การสร้างนักปฏิบัตินั่นเอง เพียงแต่จะปฏิบัติอะไร ด้วยประสิทธิภาพระดับใดนั้น ขึ้นอยู่กับยุคสมัย ในช่วงนี้ ครูก็คือผู้ปฏิบัติในสถานศึกษาในหน้าที่ต่าง ๆ โดยไม่เน้นการบริหารตามมาตรฐานสากล และเพื่อความ เป็นสากล

บรรยากาศทางการศึกษาในช่วงนี้ค่อนข้างหยุดนิ่ง ทั้งนี้เพราะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองหลายครั้ง ความสนใจทางการศึกษาจึงซบเซาไป ช่วงระยะเวลา 27 ปีนี้ มีการเปลี่ยนแปลงแผนการศึกษาหรือโครงการศึกษาเพียง 3 ครั้ง คือ ในปี พ.ศ. 2490 พ.ศ. 2494 และ พ.ศ. 2503 แผนการศึกษา 2503 นั้นใช้ต่อเนื่องกันจนถึง ปี พ.ศ. 2515 จึงเริ่มคิดเปลี่ยนแปลงกัน (ซึ่งประกาศเปลี่ยนแปลงจริงใน ปี 2520) ตลอดระยะเวลาเหล่านี้ ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ภาพรวม ๆ ของประเทศในช่วงนี้ก็คือ ทรัพยากรมนุษย์ยังไม่ได้รับการฝึกในวิทยาการอย่างใหม่ ชขาดเทคนิควิธีที่ทันสมัยในการพัฒนาประเทศ มีการส่งผู้เชี่ยวชาญเข้ามาเป็นที่ปรึกษาในระบบต่าง ๆ ตลอดจนให้ทุนศึกษาต่อและดูงานแก่คนชั้นหัวกะทิของประเทศ การครุศึกษาก็ดำเนินไปท่ามกลางบรรยากาศเช่นนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย